

ምዕራፍ ስራት

ሕዝባዊ ጉዳዮች

ከምዕራፍ የሚጠበቅ አጠቃላይ ውጤት

ተማሪዎች የዚህን ምዕራፍ ይዘቶች ተምራችሁ ካጠናቀቃችሁ በኋላ፡-

- ወጣቶች ኤች. አይ. ቪ. / ኤድስን በመዋጋት፣ የሥነሕዝብ ፖሊሲንና የጾታ እኩልነትን በማረጋገጥ ዙሪያ ያላችሁን አስተዋጽኦ ታደንቃላችሁ።
- የወጣት አጥፊነትን መቀነስ የሚያስችሉ ዘዴዎችን በምሳሌ ታስረዳላችሁ።
- የተባበሩት መንግሥታት ዋና ዋና ተግባራት የመተዳደሪያ ደንቦችና የዓለም አቀፍ ትስስር ጽንሰ ሐሳብ ትገልጻላችሁ።

4.1 ሕዝብ ነክ ጉዳዮች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ኤች አይ.ቪ/ኤድስን ለመዋጋት የሚያስችል የሕይወት ክህሎት ታዳብራላችሁ።
- የኤች. አይ. ቪ/ኤድስ ቫይረስ በደማቸው ውስጥ ያለ ወገኖችን የሚንከባከቡ ግለሰቦች አርአያ አድርጋችሁ ትከተላላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- መታቀብ
- መገሰፊ
- መደብ

4.1.1 ኤች.አይ.ቪ/ኤድስን በመዋጋት ዙሪያ የወጣቶች ሚና

በዓለም ከሚገኘው ሕዝብ ግማሽ የሚሆነው ዕድሜው ከ25 ዓመት በታች ነው። በኤች.አይ.ቪ ከተያዙ ከ10 ሚሊዮን በላይ የሚደርሱ ወጣቶች ዕድሜያቸው ከ15 እስከ 24 ዓመት ነው። በአፍሪካ ደግሞ ዕድሜያቸው ከ15-24 ዓመት የሚደርስ አራት ሚሊዮን ወጣት ሴቶች በቫይረሱ ተይዘዋል። በኢትዮጵያም በኤች.አይ.ቪ ከተያዙት የኅብረተሰብ ክፍሎች አብዛኛዎቹ ዕድሜያቸው ከ15 እስከ 24 ዓመት የሆኑ ወጣቶች ናቸው። በተለይም የወጣት ሴቶች ያለ ዕድሜ ጋብቻ፣ ጠለፋ፣ የሴት ልጅ ግርዛትና አስገዳዶ መድፈር ሴቶች ለቫይረሱ ያላቸውን ተጋላጭነት ከፍተኛ ያደርገዋል።

ምስል 4.1 ቀዩ ሪቫን

የኤች.አይ.ቪ. ቫይረስን ከደም ውስጥ የሚያጠፋ ወይም ኤድስን ፈጽሞ የሚያድን ክትባትም ሆነ ፈዋሽ መድኃኒት እስከዛሬ ድረስ አልተገኘም። ነገር ግን ቫይረሱ በደም ውስጥ ከገባ በኋላ በብዛት እንዳይራባ ወይንም የተፈጥሮ አቅምን በማዳከም ለሞት እንዳያደርስ የሚረዳ ፀረ ኤች.አይ.ቪ. መድኃኒት ተገኝቶለታል። ፀረ ኤች.አይ.ቪ. መድኃኒት ተጓዳኝ በሽታዎችን ለመከላከል፣ ሕመምን ለመቀነስና የተሻለ ሕይወት ለመምራት ያስችላል። ይህ መድኃኒት የቫይረሱን ሥርጭት ለመግታት የሚያስችል ባለመሆኑ ቫይረሱ የሚያስከትለውን ማኅበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ ተጽእኖ ዋነኛው ስልት መከላከል ነው። የኤች.አይ.ቪ./ ኤድስን ሥርጭት ለመግታት ሁሉም ዜጎች ይልቁንም ወጣቶች በሽታው የሚተላለፍበትን መንገድ ጠንቅቀው በማወቅና የአስተሳሰብ ለውጥ በማምጣት ራሳቸውንና ኅብረተሰቡን ከቫይረሱ መከላከል ይጠበቅባቸዋል። ስለዚህም ወጣቶች ኤች.አይ.ቪ. የሚተላለፍባቸውን መንገዶች ለመከላከል የሚከተሉትን ሦስቱን የ መ ሕግጋት (መታቀብ፣ መወሰንና መጠቀም) ማወቅ ይጠበቅባቸዋል።

- 1. **መታቀብ፡-** ከጋብቻ በፊት የግብረ ሥጋ ግንኙነት ከማድረግ መቆጠብ ለኤች.አይ.ቪ፣ ለተለያዩ የአባላዘር በሽታዎች፣ ላልተፈለገ እርግዝና እንዲሁም ከሥጋት ነጻ ያደርጋል። ስለዚህም ተማሪዎች ትምህርታቸውን አጠናቀው ትዳር እስኪመሠርቱ ድረስ ከግብረ ሥጋ ግንኙነት ታቅበው መኖር አለባቸው።
- 2. **መወሰን፡-** ዕድሜያቸው ለትዳር የደረሱ ተቃራኒ ጾታዎች ትዳር እስኪመሠርቱ ድረስ እንዲሁም በትዳር ያሉ ለፍቅረኛቸውና ለትዳር ጓደኛቸው ታማኝ በመሆን አንድ ለአንድ ተወስነው መኖራቸው አስደሳችና ጤናማ ግንኙነትን ለመፍጠር ያስችላል።
- 3. **መጠቀም፡-** የግብረ ሥጋ ግንኙነት ሲደረግ በተገቢው መንገድ ኮንዶም መጠቀም ያልታቀደ እርግዝናን፣ የአባላዘር በሽታና ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስን ለመከላከል ይረዳል።

የሕይወት ክህሎትን ማሳደግ

ወጣቶች የሕይወት ክህሎትን በማዳበር የአመለካከት ለውጥ ማምጣት ይችላሉ። የሕይወት ክህሎት ዓላማና ተግባር ወጣቶችን ከመጥፎ ተግባር ማዳንና በመልካም ሥነ ምግባር ጸንተው እንዲቆዩ ማስቻል ነው። የሕይወት ክህሎት ለዕለት ተዕለት ሕይወት የሚያስፈልጉ ነገሮችን ለማሟላት፣ በየዕለቱ የሚያጋጥሙ ችግሮችን ለመፍታት፣ ራስን ከአደጋ ለመከላከል፣ አመለካከትን ለመለወጥ፣ አቅምንና ብቃትን ለማሳደግ ይረዳል።

ወጣቶች የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ሥርጭትን ለመግታት በሚደረገው ትግል የበኩላቸውን ሚና መጫወት አለባቸው። ወጣቶች በኤች.አይ.ቪ. ቫይረስ እንዳይያዙ የሚከተሉትን የሕይወት ክህሎት ማዳበር ይገባቸዋል።

- ራስን ማወቅ፣ ለራስ ክብር መስጠትና ለሌሎችም ክብር መስጠት ተገቢ መሆኑን መገንዘብ፤
- ከሰዎች ጋር መግባባት፣ ከሰዎች ጋር የሚደረጉ የእርስ በእርስ ግንኙነቶችን በማወቅ በመከባበርና በመቻቻል አብሮ የመኖር ልምድን ማዳበር፤
- በጾታና በዕድሜ አቻ የሚመጡ በጎ ያልሆኑ ተጽእኖዎች፣ ፈተናዎች ወይም ተግዳሮቶች (Challenges) መቋቋምና ለፈተናዎች መከላከል ምክንያት የሆኑ ጉዳዮችን በመለየት መፍታትና ውሳኔ መስጠት፤
- ከተቃራኒ ጾታ ጋር የሚፈጠር ግንኙነት መደምደሚያን ከጊዜያዊ ስሜት ወጣ ብሎ አርቆ ማሰብ፤
- የውስጥ ስሜትን መቋቋም እንዲሁም ከሌሎች ጋር ስሜትን መጋራት፤
- በችግር፣ መከራና ፈተናን መጋፈጥና መወጣት
- ጤናን ሊጎዱ ከሚችሉ ተግባራት መራቅ
- አደጋ ሊያስከትሉ የሚችሉ ሁኔታዎችን በመገምገም ራስን ከአደጋ ማራቅ
- ከጋብቻ በፊት የሚፈጸም የግብረ ሥጋ ግንኙነት በግል ሕይወት፣ በቤተሰብ ኑሮና በኅብረተሰብ ደረጃ የሚያስከትለውን የጤና፣ የሥነ ልቦና፣ የምጣኔ ሀብትና የማኅበረሰብ ቀውስ በመረዳት የመታቀብ መርህ ማዳበር
- ጥንቃቄ የሳይለው የግብረ ሥጋ ግንኙነት የሚያስከትለውን አደጋ መገንዘብ ናቸው።

በተጨማሪም ወጣቶች ጎጂ ወይም አሉታዊ ተግባራትን አስወግደው የሚከተሉትን ጤናማ ተግባራት ማዳበር አለባቸው።

- አዘውትሮ የአካል እንቅስቃሴ ማድረግ፤
- በቂና የተመጣጠነ ምግብ መብላት፤
- ራስን ከኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ እና ከሌሎች ተላላፊ በሽታዎች መከላከል፤
- የግልገና የአካባቢን ንጽሕና መጠበቅ፤
- ማናቸውንም ዓይነት ሱስ ከሚያስይዙ እንደ ሲጋራ፣ ሺሻ፣ አደንዛዥ ዕጽ፣ አልኮል የመሳሰሉት መራቅ፤
- በኅብረተሰብ ዘንድ ተቀባይነት የሌለው ድርጊት ከመፈጸም (ለምሳሌ ከቡድን ጸብ፣ በመንገድ ላይ ሴቶችንና አረጋውያንን ከመስደብ፣ ስርቆት፣ ከማጭበርበር፣ ከአሉባልታና ወላጆችንና ታላላቆችን ከማዋረድ) መቆጠብ ተገቢ ነው።

የአቻ ግፊትን መቋቋም

- በአቻዎቻችሁ ግፊት የፈጸማችሁትና የምታስታወቁትን ድርጊትና ወጤቱ ምን እንደነበር እንሥታችሁ ተወያዩ።

ተማሪዎች የተለያዩ ውሳኔ ላይ እንድትደርሱ የሚያስገድዷችሁ የተለያዩ ሁኔታዎች ሊያጋጥሟችሁ ይችላሉ። በተለይ የአቻ ግፊት ሲያጋጥም አስቀድሞ **ምን ማድረግ አለብኝ?** የሚል ውሳኔ የሚሻ የሕሊና ጥያቄ ሊነሣ ይችላል። የአቻ ግፊት ሲያጋጥም በጉዳዩ ምንነት ላይ በጥልቀት ማሰብና ተያይዘው ሊመጡ የሚችሉ አደጋዎችን አስቀድሞ በማየት ተገቢ ውሳኔ ላይ መድረስ ያስፈልጋል።

አንዳንድ ጊዜ የዕድሜ አቻዎቻችሁ ያልተፈለጉ ወይም አደጋ ሊያስከትሉ የሚችሉ ነገሮችን እንድትቀበሉ ወይም እንድትፈጽሙ ግፊት ሊያደርጉ ይችላሉ። ለምሳሌ፦

- አልኮል እንድትጠጡ ሊጋብዟችሁ ወይም ሊያዘጋጁችሁ ይችላሉ።
- የተለያዩ አደንዛዥ ዕጽ እንድትጠቀሙ ሊጠይቁችሁ ወይም ሊያስገድዷችሁ ይፈልጋሉ።
- የግብረ ሥጋ ግንኙነት እንድትፈጽሙ ሊያግቧችሁ ወይም ሊያታልሏችሁ ይችላሉ።

በአቻዎቻችሁ በትምህርታችሁ፣ በነገው ራዕዮችሁ፣ በአካላችሁ፣ በሕይወታችሁ፣ በጤናችሁ ላይ አደጋ ሊያስከትሉ የሚችሉ የተለያዩ ጥያቄዎች ወይም ግብዣዎች ሲቀርቡላችሁ በእርጋታ ማስተዋል የተሞላበት ውሳኔ በመወሰን ራሳችሁን ከማይጠቅም ቁጭትና ጸጸት ማዳን አለባችሁ። ዘወትር **አስተውሎ የሚራመድ ብዙ ርቀት እንደሚጓዝ** በማመን ከቤተሰባችሁ፣ በአካባቢያችሁ ጥሩ የሕይወት ተሞክሮ ካላቸው ሰዎችና ከመምህራን ጋር በገጠማችሁ ፈተና ላይ ያለምንም ፍርሐትና ይሉኝታ በግልጽ የመወያየት ልምድ እንዲሁም ያመናችሁበትን ጉዳይ በጽናት በመያዝ የአቻ ግፊትን የመቋቋም ችሎታ ማዳበር አለባችሁ። የተለያዩ የሕይወት ክህሎት በማዳበር ዘወትር ራሳችሁን ከአቻ ግፊት ተጽእኖ ነጻ ማድረግ ይጠበቅባችኋል።

ተማሪዎች ራዕይ ሲናራቸው ይገባል።

ተማሪዎች በሕይወታቸው ሊደርሱበት ወይም ሊያሳኩት የሚያልሙት ራዕይ ሲናራቸው ይገባል። ራእይ ማስቀመጥ የሕይወት አቅጣጫን ለመለየትና ጊዜን፣ ሀብትንና ጉልበትን በተገቢ ተጠቅሞ ስኬታማ ሕይወት ለመምራት ያስችላል። ራዕይ የሌለው መድረሻውን አያውቅም። ሕይወቱን በዘፈቀደ ስለሚመራ ሕይወቱ ግራ የተጋባና በፍርሃት የተሞላ ነው። ተማሪዎች ከዚህ ችግር ለመውጣት ግልጽ ራዕይ ነድፎ ማስቀመጥ ተገቢ ነው።

ተማሪዎች ራዕዮችሁን ለማሳካት እንቅፋት የሚሆኑ ብዙ ነገሮች ሊያገጥሟችሁ ይችላሉ። በሕይወታችሁ የሚገጥሟችሁን ፈተናዎች ተቋቁማችሁ ማለፍ ካልቻላችሁ ካሰባችሁበት መድረስ አትችሉም። ለምሳሌ፦

- ራዕይን አጥብቆ አለመያዝ፣
- በተለያዩ ሱስ መጠመድ፣
- ጊዜን በአግባቡ አለመጠቀም፣
- በአቻ ግፊት መሸነፍ፣
- ከጋብቻ በፊት የግብረ ሥጋ ግንኙነት መፈጸም ራዕዮችሁ እንዳይሳካ ሊያደናቅፉ ይችላሉ።

የሚከተሉትን ተግባራት ማከናወን ራዕይን ለማሳካት ይረዳሉ።

- ራዕይን በጽናት ለመወጣት መዘጋጀት፣
- ራዕይን ለማሳካት በጽናት መሥራት፣
- የመምህራንን፣ የወላጆችና የሌሎች ሰዎች ጠቃሚ ምክሮችን ማዳመጥና መተግበር፣
- ከመጥፎ ሱስና ልማድ መራቅ፣
- የጥናት፣ የሥራና የእረፍት ጊዜን በመወሰን በዕቅድ መመራት፣
- ተመሳሳይ ራዕይ ያላቸው ጓደኞችን መምረጥ፣
- የራዕይ ስኬትን ሊያደናቅፉ የሚችሉ ነገሮችን መለየትና ሲያጋጥሙ እርምጃ መውሰድ ተገቢ ነው።

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው የሚገኝ ወገኖችን መንክባክብ

የኤች.አይ.ቪ ቫይረስ በደማቸው የሚገኝ ወገኖችና የኤድስ ሕሙማን ከቤተሰባቸውና ከማኅበረሰባቸው ጥላቻና መገለልን ሳይሆን ፍቅርንና ሥነ አዕምሯዊ ድጋፍን ሊያገኙ ይገባል። ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ላለባቸው ወገኖች የሚሰጥ ፍቅርና እንክብካቤ የመከላከያ ኃይላቸው በቶሎ እንዳይጎዳ አዎንታዊ አስተዋጽኦ አለው።

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ላለባቸው ወገኖች የሚሰጥ ፍቅርና እንክብካቤ ትልቅ ጥረትን ይጠይቃል። ይህንን ፍቅርና እንክብካቤ ለመስጠት ተማሪዎች፡-

1. ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ካለባቸው ወገኖች ጋር በቂ ጊዜ ማሳለፍ አለባቸው።
2. ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ያለባቸው ወገኖች ክብደታቸው እንዲጨምርና ከሕመማቸው እንዲያገግሙ የአመመጋገብ ሁኔታቸውን፣ የመመገቢያ ስዓታቸውን፣ የሚወዱትንና የማይወዱትን የምግብ ዓይነት በተመለከተ ማወያየት ያስፈልጋል።
3. ገንቢ፣ ኃይል ሰጪና በሽታ ተከላካይ የተለያዩ ማዕድናትን የያዙ ምግቦችን በቀላሉ እንዴት ማግኘት እንደሚችሉ እንዲሁም በቀላሉ እንዴት የተመጣጠነ ምግብ ማዘጋጀት እንደሚችሉ ማስተማር ይችላሉ።
4. ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ያለባቸው ወገኖች የተመጣጠነ ምግብ መመገባቸው የመከላከያ ኃይላቸው በፍጥነት እንዳይቀንስ ስለሚያደርግ በአንጻራዊ ረጅም ዕድሜ እንዲኖሩ ያግዛቸዋል። ስለዚህም ተማሪዎች ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ያለባቸው ወገኖች ለዚህ ጉዳይ እርዳታ ለመስጠት ከተቋቋሙ ድርጅቶች ድጋፍ የሚያገኙበትን መንገድ ማመቻቸት ይጠበቅባቸዋል።
5. አዳዲስ የሕመም ምልክቶች በታዩ ቁጥር በወቅቱ ወደ ሐኪም በመሄድ የሕክምና እርዳታ የሚያገኙበትን ሁኔታ ማመቻቸት ይገባል።
6. መልካም የጤና ሁኔታ ሲኖራቸው ቀላል የአካል ብቃት እንቅስቃሴ እንዲያርጉ መርዳት ያስፈልጋል።
7. ብቻቸውን የሚኖሩ ወገኖችን በቂ ጊዜ ሰጥቶ ማጫወት ይገባል። በተጨማሪም ሌሎች ሰዎች እንዲገቡባቸውና አብረዋቸው እንዲጫወቱ ማበረታታት ያስፈልጋል።

ማግለል ምንድ ነው?

ማግለል አንድን ሰው ወይም ማኅበረሰብ በሌሎች ፊት ዝቅ ተደርጎ የሚታይበት ሥነ አእምሮአዊና ማኅበራዊ ተጽእኖ ነው። ማግለል ከቆዳ ቀለም፣ ከብሔረሰባዊ ማንነት፣ ከቋንቋ፣ ከሙያ፣ ከጤና ሁኔታና፣ ከሰውነት አካላዊ ክፍሎች ጋር በተገናኘ የዝቅተኝነት ስሜት እንዲፈጠር የሚያደርግና አሉታዊ ተጽእኖ የሚያስከትል ደርጊት ነው።

አድሎ ምንድን ነው?

አድሎ ለሰዎች እኩል ወይም ተመሳሳይ መብት፣ ትኩረት፣ እንክብካቤና ድጋፍ በመስጠት ፋንታ አንድን ወገን ከሌላው አስበልጦ ወይም አሳንሶ በማየት የሚፈጠር ልዩነት ነው። በአድሎ የተነሣ አንዳንዶች ፖለቲካዊና ሰብአዊ መብታቸውን ተነፍገው ወይም ከሌሎች የተለዩ ተደርገው ፍትሐዊ ባልሆነ መንገድ ይስተናገዳሉ።

በተመሳሳይ ሁኔታ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ያለባቸው ወገኖች በተለያዩ አካላት አድሎ ሲደርስባቸውና መብታቸው ሲጣስ ይስተዋላል። በሀገራችን ከኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ጋር በተያያዘ የሚደርሰውን የመገለልና የአድሎ ችግር ለመቅረፍ በመንግሥትና በፍትሕ አካላት በየደረጃው የሚወሰዱ ተግባራዊ እርምጃዎች እየተወሰዱ ነው።

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ባለባቸው ወገኖች የሚደርሰውን አድሎና መድሎን ለማስወገድ የሃይማኖት አባቶች፣ መምህራን፣ ተማሪዎች፣ ወጣቶች፣ የፍትሕ አካላትና አጠቃላይ ኅብረተሰቡ ከመንግሥት ጎን መቆም አለባቸው። ይህም፡-

- ከኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ያለባቸው ወገኖችን በራስ የመተማመን ብቃት ለመገንባት ያስችላል።
- ከኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ያለባቸው ወገኖች የሚደርስባቸውን ማኅበራዊ መገለል የሚቋቋሙበት ክህሎትን ያዳብራሉ።

- የኅብረተሰቡን ግንዛቤ ለማሳደግ ይረዳል።
- ከኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ያለባቸው ወገኖች ሊኖራቸው የሚችለውን ማህበራዊ ግንኙነት ለማስተካከል እገዛ ያደርጋል።

የክለሳ ጥያቄዎች 4.1.1

በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- ኤች. አይ. ቪ./ ኤድስ ለመከላከልና ለመቆጣጠር የሚያስችሉ መንገዶችን ግለጹ።
- ተማሪዎች ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ያለባቸው ወገኖችን ለመንከባከብ የምትችሉበትን መንገዶች ዘርዝሩ።
- በአካባቢያችሁ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በደማቸው ባለባቸው ወገኖች ላይ የሚደርስ መገለልና አድሎ እንዴት መወገድ እንደሚችል ግለጹ።

4.1.2 ፈጣን የሕዝብ ቁጥር ዕድገትን መቆጣጠሪያ ስልቶች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት
ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፦

- የሕዝብ ዕድገትን ሁኔታ በኢትዮጵያ ትተነትናላችሁ።
- የሕዝብ ዕድገትን ለመግታት የተነደፉ ስልቶችን ትለያላችሁ።
- የኢትዮጵያን የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ጠቀሜታንና የድህነት ቅነሳ ስትራቴጂ ትደግፋላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- ↔ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ
- ↔ የሞት መጠን
- ↔ የወልደት መጠን
- ↔ ሥነ ሕዝብ

◆ የሕዝብ ቁጥር ዕድገት በኢትዮጵያ

እ.አ.አ በ1900 ዓ.ም. አካባቢ የኢትዮጵያ ሕዝብ ብዛት 11.8 ሚሊዮን ነበረ። በዚያን ወቅት ዓመታዊ የሕዝብ ቁጥር ዕድገት መጠን 0.2 በመቶ ነበር። ይህ የዕድገት መጠን ቢቀጥል ኖሮ የሕዝቡ ቁጥር በአጥፍ ለመጨመር 346 ዓመታት ይወስድ ነበር። ነገር ግን እ.አ.አ ከ1900 ዓ.ም. በኋላ የኢትዮጵያ ሕዝብ ቁጥር በፍጥነት እያደገ በመምጣቱ በ60 ዓመት ውስጥ በአጥፍ ጨምሯል። በተጨማሪም እ.አ.አ ከ1960 ዓ.ም. እስከ 1990 ዓ.ም. በነበረው ሠላሳ ዓመት የሕዝቡ ቁጥር በሚያስገርም ፍጥነት እንደገና ጨምሯል። በዚህ የተነሣ እ.አ.አ ከ1970 ዓ.ም. ጀምሮ የሕዝብ ቁጥር በአጥፍ የሚጨምርበት ጊዜ ወደ 24 ዓመት ወርዷል። የሕዝብ ቁጥር በአጥፍ የሚጨምርበትን ጊዜ የሚወስነው የሕዝብ ቁጥር ዕድገት መጠን ነው።

እ.አ.አ በ1984 ዓ.ም. በተደረገው የመጀመሪያ የሕዝብና የቤቶች ቆጠራ መሠረት ኢትዮጵያ በአጠቃላይ 40.07 ሚሊዮን ሕዝብ ነበራት። እ.አ.አ በ1994 ዓ.ም. በተደረገው ሁለተኛው የሕዝብና የቤቶች ቆጠራ ደግሞ አጠቃላይ የሕዝቡ ብዛት 53.48 ሚሊዮን ሕዝብ ደርሶ ነበር። እ.አ.አ ከ1984 ዓ.ም. እስከ 1994 ዓ.ም. በነበረው ጊዜ የሕዝቡ

ቁጥር በዓመት 2.9 በመቶ ዕድገት አሳይቶአል። የሕዝቡ ብዛት በአሥር ዓመት ውስጥ 13.4 ሚሊዮን ሕዝብ ጨምሮአል።

የሕዝብ ቁጥር ዕድገትን የሚወስኑት የውልደት መጠን፣ የኅልፈተ ሕይወት መጠን እና የፍልሰት መጠን ናቸው።

- በወሲድ መጠንና የኅልፈተ ሕይወት መጠን መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?

ውልደት መጠን፡- ማለት ከአንዲት ሴት በሕይወት የሚወለዱ የሕጻናት ቁጥር ነው።

የኅልፈተ ሕይወት መጠን፡- ማለት ከአንድ ሺህ ሰው መካከል በዓመት ውስጥ በሞት የሚለየው ሰው መጠን ነው።

ኢትዮጵያ በዓለም ላይ እጅግ በጣም ከፍተኛ የውልደት መጠን ከሚያስመዘግቡ ሀገር አንዷ ናት። እ.አ.አ በ1984 ዓ.ም. በእያንዳንዷ ሴት የነበረው አጠቃላይ የውልደት መጠን 7.52 የነበረ ሲሆን እ.አ.አ በ1994 ዓ.ም. ደግሞ ወደ 6.74 ወርዷል። በከተማና በገጠር የሚታየው የውልደት መጠን የተለያየ ነው። በተመሳሳይ ሁኔታ በዓለም ላይ እጅግ በጣም ከፍተኛ የሞት መጠን ከሚታይባቸው ሀገራት ኢትዮጵያ አንዷ ናት። የኅልፈተ ሕይወት መጠን በጣም ከፍተኛ ሲሆን የቻለው በሕዝቡ ድህነትና ዝቅተኛ የኑሮ ደረጃ የተነሣ ነው። ይህ ሁኔታ በተደጋጋሚ በሚከሰተው ድርቅና ረጅም ምክንያት እየጨመረ መጥቷል። የፍልሰት መጠን በኢትዮጵያ የሕዝብ ዕድገት ላይ የሚያስከትለው ተጽእኖ አነስተኛ ነው። ምክንያቱም የሕዝቡ እንቅስቃሴ ዝቅተኛ በመሆኑ የተነሣ ነው።

◆ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ በኢትዮጵያ

- ሥነ ሕዝብ ምንድን ነው?
- የሥነ - ሕዝብ ፖሊሲ ዓይነቶችን ዘርዘረ።

ሥነ ሕዝብ በአንድ ቦታወቀ ቦታ የሚኖር ሕዝብ የተለያዩ ገጽታዎች(ብዛት፣ የጾታና የዕድሜ ቅንብር፣ የዕድገት ምጣኔና መልክአ ምድራዊ ሥርጭት) ከማኅበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ እንዲሁም ለኑሮ አስፈላጊ ከሆኑ ሀብቶች አንጻር የሚጠናበት የዕውቀት ዘርፍ ነው።

የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ የምጣኔ ሀብት፣ የማኅበራዊና የሥነ ሕዝብ ገጽታዎችን ማለትም የሕዝቡን ብዛት፣ የጾታና የዕድሜ ቅንብር፣ አሰራርና የዕድገት ምጣኔን ለመለወጥ የሚወሰድ እንዲሁም የሥነ ሕዝብ ገጽታዎች በሕዝቡ ኑሮና በሀብት አጠቃቀም ላይ የሚያሳድረውን ጫና ለመቀነስ የአንድ ሀገር ፍላጎት የሚገለጽበትና መወሰድ ያለበት የመፍትሔ እርምጃ የሚገለጽበት ሀገራዊ ሰነድ ነው። የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ በሕዝብ ብዛትና በተፈጥሮ ሀብቶች መካከል ጤናማ ግንኙነት ለመፍጠር የሚጠቅም መመሪያ ነው። ይህም በሕዝብ ብዛትና በምጣኔ ሀብት መካከል ሚዛናዊ ዕድገት ለማምጣት ይረዳል። የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ የአንድ ሀገር የዕድገት አቅጣጫን ለመቀየስ፣ በሕዝብ ብዛትና በምጣኔ ሀብት መካከል ሊኖረው ስለሚገባ ግንኙነት እንዲሁም የሕዝብ ቁጥርን ዕድገት በተመለከተ መወሰድ ስላለበት እርምጃ መረጃ ይሰጣል።

◆ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ዓይነቶች

በዓለም ላይ ሁለት ዓይነት የሥነ ሕዝብ ፖሊሲዎች አሉ። እነርሱም፡-

- ውልደትን የሚያበረታታ፣
- ውልደትን የማያበረታታ ተብለው ይከፈላሉ።

ሥነተዋልደን የሚያበረታታ ፖሊሲ፡- የሚነደፈው የሕዝብ ብዛት ዕድገትን ለመጨመር ሲታሰብ ነው።

ሥነተዋልደን የማያበረታታ ፖሊሲ፡- የሕዝብ ብዛትን ለመቀነስ ታስቦ የሚወጣ ፖሊሲ ነው።

የኢትዮጵያ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ውልደትን የማያበረታታ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ምሳሌ ነው። ኢትዮጵያ የምትታወቀው በፈጣን የሕዝብ ብዛት ዕድገት መጠን ነው። ዛሬ ሀገሪቱ በዓለም ላይ የሕዝብ ብዛታቸው እጅግ በጣም ፈጣን በሆነ መንገድ በመለወጥ ላይ ከሚገኙት መካከል አንዷ ናት። የሕዝብ ብዛት ዕድገት መጠን እ.አ.አ በ1900 ዓ.ም. ከነበረው 0.2 በመቶ እ.አ.አ በ1999 ዓ.ም ወደ 2.9 በመቶ አድጓል።

የኢትዮጵያ የሥነ ሕዝብ ሁኔታ

- ፈጣን የሕዝብ ቁጥር ዕድገት፤
- አብዛኛው የኅብረተሰብ ክፍል በወጣትነት ዕድሜ ክልል የሚገኝበት ሁኔታ፤
- ያልተመጣጠነ የሕዝብ ሥርጭት ዐበይት መገለጫዎቹ ናቸው።

የኢትዮጵያ የሥነ ሕዝብ ባሕርይ

1. በበርካታ የሀገሪቷ አካባቢዎች የምግብ ዋስትና እጥረት መኖር
  2. መሠረታዊ ማኅበራዊ አገልግሎቶች አሰጣጥ ዝቅተኛ መሆን ለምሳሌ የትምህርት፣ የጤናና የመኖሪያ ቤት አቅርቦት የመሳሰሉት
  3. የተለያዩ ዘርፎች ምጣኔ ሀብታዊ ምርታማነት ዝቅተኛ መሆን
  4. የአንድ ሰው አማካይ የመኖር ዕድሜ ዝቅተኛ መሆን
  5. የእናቶችና የሕጻናት ሞት ከፍተኛ መሆን ሀገሪቱ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ እንድታወጣ አስገዳጅ ሁኔታ ፈጥሯል።
- የኢትዮጵያ የሥነ-ሕዝብ ፖሊሲ አጠቃላይ ዓላማዎች ምንድናቸው?

የኢትዮጵያ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ አጠቃላይ ዓላማዎች

- የምጣኔ ሀብት ግንባታውን በማጠናከር የሕዝብ ቁጥር ዕድገት ምጣኔን በዕቅድ በመቀነስ በሕዝብ ቁጥር ዕድገትና በዝቅተኛ ምጣኔ ሀብት መካከል ያለውን ልዩነት ማስወገድ፤
- በተቀናጀ የልማት መርሐ ግብር አማካኝነት የምጣኔ ሀብት እንቅስቃሴውን ማስፋፋት፤ የሥራ ዕድል እንዲፈጠር ማድረግ፤ ምጣኔ ሀብታዊና ማኅበራዊ ልማትን ማፋጠን፤
- ከገጠር ወደ ከተማ የሚደረገውን የሕዝብ ፍልሰት መጠን መቀነስ፤
- የአካባቢ ጥበቃና እንክብካቤን የሚያጠናክሩ ተገቢ እርምጃዎችን በመውሰድ በተለይ የገጠሩ አካባቢ ሰዎችን የማኖር አቅሙ እንዲጠበቅ ወይም እንዲሻሻል ማድረግ፤
- ሴቶችን ከባህላዊ ተጽእኖዎች፣ ከከባድና አሰልጣኝ ሥራዎች በማላቀቅና በማኅበረሰቡ ውስጥ ምርታማ ሆነው እንዲሳተፉ በማድረግ ምጣኔ ሀብታዊና ማኅበራዊ ደረጃቸውን ከፍ ማድረግ
- የተለያዩ የማኅበረሰብ ክፍሎች ማለትም የሴቶችን፣ የወጣቶችን፣ የሕጻናትንና የአዛውንቶችን ማኅበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ ሁኔታዎች እንዲሻሻሉ ማድረግ ናቸው።

◆ ፈጣን የሕዝብ ብዛት ዕድገትን ለመቆጣጠር የሚያስችሉ የማስፈጸሚያ ስልጠኔዎች

በኢትዮጵያ ብሔራዊ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ላይ የሚከተሉት የማስፈጸሚያ ስልጠኔዎች ተቀምጠዋል።

1. ከመንግሥትና ከግል በሚገኝ የሀብት ድጋፍ የወሊድ መቆጣጠሪያ ዘዴዎችን ሥርጭት በክሊኒኮችና በቤት ለቤት ዕደላ ጭምር ማስፋፋት፤
2. የሕጻናትን የአመጋገብ ችግር ለማስተካከል የጡት ማጥባት ዘዴ መጠቀም እንዲሁም ከእርግዝና በፊት ያለውን ጊዜ በትምህርት፣ መረጃ በመስጠትና፣ ግንኙነት በማጠናከር እንዲራዘም ማድረግ።
3. የሴቶች የጋብቻ ዕድሜ 18 ዓመትና ከዚያም ከፍ ያለ እንዲሆን ማድረግ፤
4. የሴቶችን የትምህርት ተሳትፎ ማሳደግ

5. ሴቶች በምጣኔ ሀብትና በማኅበራዊ ልማት ዘርፍ ተሳትፏቸውን እንዲያገለብቱ መርዳት
6. ተማሪዎች በተለይም ልጃገረጆች ተስማሚ የሆነ ሥራ እንዲመርጡ በሁለተኛ ደረጃና ከዚያም በላይ ባለው የትምህርት ተቋም የምክር አገልግሎት መስጠት፤
7. የሥነ ሕዝብና የቤተሰብ ኑሮ ትምህርት በመደበኛውና መደበኛ ባልሆነው የትምህርት ዘርፍ ተካቶ እንዲሰጥ ማድረግ፤
8. ሥነ ተዋልዶ ጤናን በተመለከተ የወጣቶች የምክር አገልግሎት የሚያገኙባቸው ማዕከላት እንዲመሠረቱ ማድረግ፤
9. በሥነ ተዋልዶ ጤና ዙሪያ የምርምር መርሐ ግብር ማመቻቸት፤
10. የሥነ ሕዝብ መርሐ ግብሮችን በተለይም ወንዶች በቤተሰብ ምጣኔ ጉዳይ ላይ እንዲሳተፉ ማድረግ፤
11. በዘመናዊው ምጣኔ ሀብት ውስጥ የሴቶች ተሳትፎ የሚጨምርበትን ሁኔታ ማመቻቸትና የረጅም ጊዜ ፖሊሲ መንደፍና ተግባራዊ ማድረግ፤
12. የሥነ ሕዝብ መረጃዎችንና ትምህርት በመገናኛ ብዙኃን፣ በፖስተር፣ በቦራሪ ወረቀቶችና በሌሎች ዘዴዎች ወደ ኅብረተሰቡ የሚደርስበትን መንገድ ማመቻቸት፡፡

በኢትዮጵያ የሥነ ሕዝብና ድህነት ቅነሳ ፖሊሲዎች ላይ የወጣቱ ሚና

በኢትዮጵያ የተከሠተው ፈጣን የሕዝብ ቁጥር እድገት በአካባቢ ላይ ተጽእኖ አስከትሏል። የምግብ አቅርቦትና የሕዝብ ብዛት ስላልተጣጣሙ ችግሩ ጎልቶ ይታያል።

ከማኅበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ ዕድገት ጋር ያልተገናዘበ የሕዝብ ቁጥር ዕድገት በኅብረተሰቡ አጠቃላይ የኑሮ ደረጃ፣ የጤንነት ሁኔታና የጤና አገልግሎት ሽፋን፣ በትምህርት ሥርዓትና ጥራት፣ በሥራ ዕድል፣ በመኖሪያ ቤቶች አቅርቦት በሌሎች ማኅበራዊ አገልግሎቶች ላይ አሉታዊ ተጽእኖ ያሳድራል። ስለዚህም መንግሥት ምጣኔ ሀብታዊና ማኅበራዊ ልማትን ያስቀደመ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ አውጥቷል። መንግሥት ያወጣው የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ዐቢይ ግብ የሕዝብ ዕድገት ምጣኔንና የሀገሪቷን የተፈጥሮ ሀብቶች የአጠቃቀም ስልት በማጣጣም የሕዝቡን የኑሮ ደረጃና ደኅንነት ማሻሻል ነው።

የሕዝብ ቁጥር ዕድገት መጠንን ለመቆጣጠር የቤተሰብ ምጣኔና የሥነ ተዋልዶ ጤና አገልግሎት ሥርዓት ቁልፍ ሚና ይጫወታል። ነገር ግን አሁን ያለው የአገልግሎት ሥርጭት በስፋትም ሆነ በዓይነት እያደገ ነው። የቤተሰብ ምጣኔ አገልግሎት በመደበኛ የጤና ተቋማትና በጤና ባለሙያዎች የቤት ለቤት አገልግሎት በወረዳዎችና በቀበሌዎች እየተሰጠ ነው። ስለዚህ የሥርጭት ሽፋኑን ለማስፋፋትና የተለያዩ የመከላከያ ዘዴዎችን ለተገልጋዮች ለማቅረብ ወጣቱ ወሳኝ ሚና ሊጫወት ይችላል። ወጣቱ የሚከተሉትን እርምጃዎች በመውሰድ ለሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ዓላማዎች ተግባራዊነት ይንቀሳቀሳል።

1. ቤት ለቤት በሚደረግ የወሊድ መከላከያ ዘዴዎች ዕድላ ይሳተፋል።
2. ጋብቻን ልደትንና ሞትን በመሰላሰል ዋና ዋና ክስተቶች ምዝገባ ላይ ይሳተፋል።
3. በአንዳንድ ወረዳዎችና ቀበሌዎች እንዲሁም በብዙ ትምህርት ቤቶች በተቋቋሙ የሥነ ሕዝብ ክብባት አማካኝነት የቤተሰብ ምጣኔን አስፈላጊነትና ፈጣን የሕዝብ ቁጥር ዕድገት በልማት ላይ የሚያስከትለውን አሉታዊ ተጽእኖ አስመልክቶ ለኅብረተሰቡ ትምህርት በመስጠት ይሳተፋል።
4. ጤናማ አወላለድን በተመለከተ ወጣቶችን በምክር የሚረዳ የወጣቶች የምክር አገልግሎት ማዕከላት በመመሥረትና ከተመሠረተም በኋላ በንቃት በመሳተፍ ቁልፍ ሚና ይጫወታል።

ከምዕተ ዓመቱ የልማት ግቦች የመጀመሪያው ከዓለም ላይ ድህነትንና የረሃብን መስፋፋት መቀነስ ነው። ይህንንም ተግባራዊ ለማድረግ መንግሥት ድህነትን ለመቀነስ ያወጣቸውን መመሪያዎችና መርሐ ግብራት ተግባራዊነት ወጣቶች በተግባር የሚገለጽና የሚጨበጥ ከፍተኛ ጥረት ማድረግ አለባቸው።

ወጣቶች ለዕድገት በመተባበርና በጽኑ ዓላማ በመደራጀት ሀገሪቱን ከምትገኝበት የድህነት አዘቅት ማውጣት ይኖርባቸዋል። ሥራን ሳይንቁ በተፈጠረላቸው የሥራ ዕድል ሁሉ ተጠቅመው ራሳቸውንና አገራቸውን ከድህነት ለማላቀቅ ከፍተኛ ጥረት ማድረግ ይጠበቅባቸዋል። እንዲሁም ራሳቸውን ከተረጋጁነት ስሜት በማላቀቅ የሥራ ፍቅርን በማዳበር ድህነትን በጽኑ ታግለው ለመጣል በቁርጠኝነት መነሣት አለባቸው።

ወስን ጥናት

የቻይና የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ

የእስያ አኅጉር ዓመታዊ የሕዝብ መጠን ዕድገት 1.3 በመቶ ነው። ይሁን እንጂ በአኅጉሩ በየዓመቱ ከፍተኛ የሕዝብ ቁጥር ይመዘገባል። አንዳንድ ሀገራት የሕዝብ ቁጥር ምጣኔ መቀነስን ዐቢይ ተግባር አድርገው መንቀሳቀስ ጀምረዋል። እ.ኤ.አ በ1970ዎቹ ዓ.ም. ገደማ የቻይና የሕዝብ ቁጥር በአስደንጋጭ መጠን በመጨመሩ መንግሥት የወሊድ ምጣኔን የልማት መርሐ ግብር ዋና አካል በማድረግ ቻይና ያላትን ከፍተኛ የሕዝብ ቁጥር ዕድገት ለመቀነስ ውልደትን የማያበረታታ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ነድፋለች። ይህ ፖሊሲ ተግባራዊ በመደረጉ በሕዝብ ቁጥር ምጣኔ ላይ ጉልህ ለውጥ ታይቷል።

ቻይናውያን እ.ኤ.አ ከ1979 ዓ.ም. ጀምሮ አንድ ቤተሰብ አንድ ልጅ ብቻ እንዲኖረው የሚያበረታታውን የቤተሰብ ምጣኔ ፖሊሲን (one child policy) ተግባራዊ በማድረጋቸው የተነሣ ባለፉት ሁለት አሥርተ ዓመታት ከ300 ሚሊዮን በላይ የሚደርሱ ሕጻናት ሳይጸነሱ ቀርተዋል። ይህም የቻይና የሕዝብ ቁጥር በከፍተኛ ሁኔታ እንዲያሻቅብ ታላቅ አስተዋጽኦ አድርጓል። ከዓለም ሕዝብ ሃያ በመቶው በቻይና የሚገኝ ሲሆን የቻይና ጠቅላላ የሕዝብ ብዛት ከ1.3 ቢሊዮን በላይ እንደሆነ ይገመታል።

የክለሳ ጥያቄዎች 4.1.2

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- እ.ኤ.አ ከ1984 ዓ.ም. እስከ 1994 ዓ.ም. ባለው ጊዜ የኢትዮጵያ ሕዝብ የዕድገት መጠን ምን ይመስል ነበረ?
- በኢትዮጵያ ዋና ዋናዎቹን የሞት ምክንያቶች ግለጹ።

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- በአካባቢያችሁ የሥነ ሕዝብ ጉዳይ ጽሕፈት ቤት ካለ ፖሊሲው ያመጣውን ጥቅምና ያስከተለውን ችግር በመጠየቅ ያገኛችሁትን መረጃ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በማቅረብ ተወያዩበት።

4.2 ስብአዊ መብቶችና ደኅንነት

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፦

- በጾታና በሥርዓተ ጾታ መካከል ያለውን ልዩነት ትለያላችሁ።
- የጾታ እኩልነትን ገጽታዎችን ትለያላችሁ።
- ወጣቶች የጾታ እኩልነትን በማስፋፋት ረገድ የሚያደርጉትን አስተዋጽኦ ታደንቃላችሁ።
- በሴቶች ላይ የሚደርሱ ጥቃቶችን በምሳሌ በማቅረብ ትወያያላችሁ።
- የሴቶችን ተሳትፎ በማሳደግና በጋራ በመሥራት ድህነትን የመቀነስ ጠቀሜታ ታረጋግጣላችሁ።
- የወጣት ጥፋተኝነትን በምሳሌ ትገልጻላችሁ።
- ወጣት ጥፋተኝነትን እንዴት መከላከል እንደሚቻል ትገልጻላችሁ።
- በአካባቢያችሁ ስላለው የወጣት ጥፋተኝነት ማስታወሻ ትጽፋላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

↔ ሥርዓተ ጾታ

↔ የወጣት ጥፋተኝነት

↔ ሥልጣን መስጠት

↔ ድህነትን መቀነስ

◆ ሥርዓተ ጾታ

- የጾታና ሥርዓተ ጾታ ልዩነት ምንድን ነው?
- የጾታ እኩልነትን ማረጋገጫ ስልተች ዘርዘሩ።

ጾታ የሚለው ቃል የሚገልጸው የወንዶችና የሴቶችን ሥነ ሕይወታዊ ልዩነት ነው።

ሥርዓተ ጾታ የሚለው ሐረግ ደግሞ ወንዶችና ሴቶች በማኅበራዊ ሕይወታቸው ጾታቸውን መሠረት በማድረግ እንዲያከናውኑ የተሰጣቸው ማኅበረሰባዊ የሥራ ወይንም የሚና ክፍፍል ነው።

በሌላ በኩል **ወንድ** ወይም **ሴት** ስንል ጾታን ለመግለጽ እንዲሁም **ተባዕታይ** ወይም **አንስታይ** ስንል ደግሞ ሥርዓተ ጾታን የሚመለከት መሆኑ ሊታወቅ ይገባል። በተለያዩ ሀገራትና በተለያዩ ኅብረተሰብ መካከል የጾታ ሚና ልዩነት የለውም። ነገር ግን የሥርዓተ ጾታ ክፍፍል ከአካባቢ አካባቢ እንዲሁም ከጊዜ ወደ ጊዜ የተለያየ ሊሆን ይችላል።

የጾታ ልዩነት

- ሴቶች የወር አበባ ሲኖራቸው፣ ወንዶች ግን የላቸውም።
- ሴቶች ይጸንሳሉ፣ ወንዶች ግን አይጸንሱም።
- ሴቶች ወተት የሚያወጡ ትልልቅ ጡቶች አሏቸው፣ ወንዶች ግን የዚያ ዓይነት ጡት የላቸውም።
- ወንዶች በተፈጥሮአቸው ከሴቶች የበለጠ ትላልቅ አጥንቶች አሏቸው።

የሥርዓተ ጾታ ልዩነት

- በዩናይትድ ስቴትስ እና በሌሎችም ሀገሮች ሴቶችና ወንዶች ለተመሳሳይ ሥራ የሚከፈላቸው ክፍያ እኩል አይደለም።
- በቪትናም ብዙ ወንዶች ከሴቶች የበለጠ ሲጋራ ያጨሳሉ።
- በሳውዲ አረቢያ ለወንዶች መኪና መንዳት የተፈቀደ ሲሆን ለሴቶች ግን አይፈቀድም።
- በብዙ የዓለም ሀገሮች አብዛኛውን የቤት ውስጥ ሥራ የሚሠሩት ከወንዶች ይልቅ ሴቶች ናቸው።
- በኢትዮጵያ ሴቶች በቤት ውስጥ ልጅ እንዲያሳድጉ የሚጠበቅ ሲሆን ለወንዶች ግን እንደነውር ይቆጠራል

በኢትዮጵያ የሥርዓተ ጾታ እኩልነት

- የሥርዓተ ጾታ እኩልነት ምንድን ነው?
- በወንዶችና በሴቶች መካከል እንዴት እኩልነት ሲሰጥ ይችላል;

የሥርዓተ ጾታ እኩልነት ሲባል በወንዶችና በሴቶች መካከል ያለ እኩልነት ነው። የሥርዓተ ጾታ እኩልነት በጾታ ላይ የተመሠረተ እድሎን ማስወገድ ማለት ነው። ወንዶችና ሴቶች የተፈጠሩት እኩል በመሆኑ በእኩልነት ሊታዩ ይገባል። በሀገራችን የቆየ ልማድ ሴቶች ከወንዶች እኩል አይታዩም ነበር። ሴቶች በተለያዩ መንገዶች የሚገባቸውን መብቶችና ዕድሎች ሳያገኙ ቆይተዋል። ሴቶች ከወንዶች እኩል የመማር ዕድል፣ የንብረት ባለቤት የመሆን መብት፣ የፖለቲካና የአስተዳደር ሥልጣን የመያዝ መብትና የውሳኔ ሰጪነት ዕድል አልነበራቸውም። ይህ ልዩነት ደግሞ ሴቶችን ብቻ ሳይሆን ኅብረተሰቡን የሚጎዱ ሁኔታዎች እንዲፈጠሩ ያደርጋል። ለምሳሌ ሴቶች ባይማሩ የሕጻናት እንክብካቤና የመላው ቤተሰብ የጤና ሁኔታ ከፍተኛ አደጋ ላይ ይወድቃል። ሴቶች በምርት ተግባር ላይ ካልተሳተፉ ግማሽ የሚሆነው የኅብረተሰብ የሥራ ኃይል ይባክናል። ስለዚህ የሥርዓተ ጾታ እኩልነት የችሮታ ጥያቄ ሳይሆን የመብትና የልማት ጥያቄ በመሆኑ ሴቶች ከወንዶች እኩል መብቶቻቸው ሊከበሩላቸው ይገባል። የሥርዓተ ጾታ እኩልነት ለሀገር ሁለንተናዊ ዕድገት ወሳኝ በመሆኑ ሴቶች በፖለቲካ፣ በምጣኔ ሀብት፣ በሀገር ልማትና በጸጥታ ጉዳዮች ሁሉ እኩል ተሳትፎ ሊኖራቸው ይገባል።

- በወንዶችና በሴቶች መካከል እኩልነትን ለማረጋገጥ ምን መደረግ አለበት?

በ1987 ዓ.ም የወጣው የኢትዮጵያ ሕገ መንግሥት አንቀጽ 35 የሚከተሉትን መብቶች ለሴቶች አጎናጽፏል።

- የሴቶች ሰብአዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች ከወንዶች እኩል ይከበራሉ።
- በሥነ ሕይወታዊ አፈጣጠር ምክንያት ሴቶች የተለዩ መብቶች ተጠቃሚዎች ናቸው። ልጅ ከመውለዳቸውና ከወለዱም በኋላ የወሊድ ፈቃድ ከሙሉ ደሞዝ ጋር ያገኛሉ።
- ሴቶች በልዩ ልዩ ጉዳዮች ላይ በሚዘጋጁ ፖሊሲዎች ላይ የመካፈልና ውሳኔ የመስጠት መብት አላቸው።
- ሴቶች ከወንዶች እኩል የንብረት ባለቤት የመሆንና የማስተዳደር መብት አላቸው።
- ሴቶች ከጋብቻ በፊት፣ በጋብቻ ወቅትና ከጋብቻ በኋላ ከወንዶች እኩል መብት አላቸው።
- ሴቶች ከማንኛውም ጉጂ ድርጊቶች የመጠበቅ መብት አላቸው።

የሴቶችን መብት በተመለከተ ኢትዮጵያ በዓለም አቀፍና በብሔራዊ ደረጃ ንቁ ተሳትፎ አድርጋለች። የሴቶችን መብቶች የሚያስጠብቁ ዓለም አቀፍ ስምምነቶችና ድንጋጌዎችን ተቀብላ በሥራ ላይ አውላለች። ኢትዮጵያ በሴቶች ላይ የሚፈጸመውን አድሎ የሚያስወግድ ስምምነት እና የቤይጂንግን ስምምነት (Beijing Declaration of the Fourth World Conference on Women and Plan of Action) ተቀብላ አጽድቃለች።

የሴቶች ጉዳይ ስምምነት ሴቶችን ከሁሉም ዓይነት አድልዎና መንገላታት የሚከላከሉ በርካታ ሕጎችን በጽሑፍ አሥፍሯል።

የቤይጂንግ ስምምነት በሴቶች ጉዳይ ስምምነትና በሌሎች ስምምነቶች ውስጥ የተካተቱትን የሴቶችን መብቶችና ደኅንነት ተግባራዊ የሚያደርግ ስልት ነድፎ አዘጋጅቷል።

- በኢትዮጵያ ያለ ዕድሜ ጋብቻ መፈጸም የሚያስከትለውን ስብደት ተጽእኖ ግሰጸ።
- በቤተሰብ ጉዳይ ላይ ስብደት እናት የሚኖራቸውን መብት በተመለከተ ተወያዩ።

እ.ኤ.አ ሰኔ 28 ቀን 1992 ዓ.ም የጸደቀው አዲስ የተሻሻለው የኢትዮጵያ የቤተሰብ ሕግ ለሥርዓተ ጾታ እኩልነት ተገቢ ትኩረት ሰጥቷል። በተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ መሠረት የጋብቻ ዝቅተኛ ዕድሜ 18 ዓመት ሆኖአል። ከዚያ በፊት ግን ሴቶች በ15 ዓመት ወንዶች ደግሞ በ18 ዓመት ዕድሜያቸው ማግባት ይችሉ ነበር። በአብዛኛው የኢትዮጵያ አካባቢ ሴቶች ያለ ዕድሜያቸውና ያለ ፍላጎታቸው እንደሚያገቡ ይታወቃል። ነገር ግን ይህ ሁኔታ በሴቶች ትምህርት፣ ጤና እንዲሁም ሰብእና ላይ አሉታዊ ተጽእኖ አለው። ይህ ሁኔታ በገጠር አካባቢ በስፋት የተለመደ ነው። ያለ ዕድሜ ጋብቻ ብሎም በልጅነት እናት መሆን በኢትዮጵያ ለሚታየው ከፍተኛ የእናቶች ሞት ዋና ምክንያት ነው።

እ.ኤ.አ በ1952 ዓ.ም. በወጣው የፍትሐ ብሔር ሕግ የቤተሰብ መሪነትና የሕጻናት ጠባቂነት ወይም አሳዳጊነት መብት የተሰጠው ለአባት ነበር። ነገር ግን በተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ ለባልና ሚስትም እኩል መብት ተሰጥቷቸዋል። በባለትዳሮች መካከል ፍች ወይም መለያየት በሚያጋጥምበት ወቅት ሕጻናት ዕድሜያቸው አምስት ዓመት እስኪሞላ ድረስ ከእናታቸው ጋር እንዲቆዩ ተደንግጓል።

- የሴት ልጅ ግርዛት የሚያስከትለው ጉዳት ምንድን ነው?
- የሴት ልጅን ግርዛት የሚያስከትለውን ከባድ ጉዳት እንዴት ለመላጃጅ ማስረዳት እንደምትችሉ ተወያዩ።

የሴት ልጅ ግርዛት በመፈጸም አካላዊ ጉዳት ማድረስ- በኢትዮጵያ የሴት ልጅ ግርዛት በስፋት የተለመደ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊት ነው። የሴት ልጅ ግርዛት ወይም የብልት ትልተላ የሴቶችን የውጭ ብልት በከፊል ወይም በሙሉ ቆርጦ በመጣል የሚከናወን አስከፊ ድርጊት ነው። የሴት ልጅ ግርዛት ደም መፍሰሰን፣ ጠባሳን፣ በወሊድ ጊዜ ምጥ መራዘምን እንዲሁም በመራቢያ አካላት፣ በጤናና በሥነ አእምሮ ላይ ከፍተኛ ተጽእኖ ያሳድራል። በርካታ ሴቶች የዚህ አስከፊ ድርጊት ስለባ ሆነዋል። ይህ ድርጊት የሰብአዊ መብት ጥሰት ነው። በአዲሱ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ መሠረት ይህንን ተግባር ሲፈጽም የተገኘ ሰው ከሦስት ወራት በማያንስ ጊዜ በእሥራት ሊቀጣ ወይም አምስት መቶ ብር የገንዘብ መቀጫ እንደሚከፈል ተደንግጓል።

ድህነትን ለመቀነስ በጋራ መሥራት

- የድህነት መገለጫዎችን በዝርዝር ጻፉ።

ድህነት ቅነሳ ማለት ቢያንስ መሠረታዊ ፍላጎቶችን ማሟላት ማለት ነው። ድህነት መሠረታዊ ፍላጎቶችን ማሟላት አለመቻል ነው። የማይምነት መስፋፋት፣ የማኅበራዊ አገልግሎቶች ማነስ፣ የመሠረተ ልማት በበቂ ሁኔታ ያለመኖር የመሳሰሉት የድህነት መገለጫዎች ናቸው። ኢትዮጵያ በዓለም ላይ ከሚገኙ ድህ ሀገሮች አንዷ ናት። በርካታ ዜጎች ማንበብና መጻፍ አይችሉም። ለቴክኖሎጂ ቅርበት ስለሌላቸው አሠራራቸው ጎላ ቀርና የሚፈለገውን ያህል ውጤታማ አይደለም። የማኅበራዊ አገልግሎቶች ሽፋን ዝቅተኛ ነው። ግብርናው በዝናብ ላይ የተመሠረተ በመሆኑ በተደጋጋሚ በሚደርሰው ድርቅ ምክንያት ሕዝቡ ለረኃብ፣ ለስደትና ለሞት ሲጋለጥ ቆይቷል። ስለዚህ የሀገሪቱን ምጣኔ ሀብት ለማሳደግና ይህንን አስከፊ ሁኔታ ለመለወጥ ሁሉም ዜጎች በተለይም ወጣቶች በቁርጠኝነት ድህነትን ለመዋጋት በጋራ የመሥራት ኃላፊነት አለባቸው።

ሴቶችን ለስልጣን ማብቃት፣ የቤት ውስጥ ግጭቶችንና በደሱችን ማስወገድ

በሴቶች ለሥልጣን መብቃት የቤተሰብ አባላት ጤናን በመጠበቅ፣ ወደ ትምህርት ቤት የሚሄዱ የሕጻናት ቁጥርን በመጨመርና የእርሻ ምርታማነት በማሻሻል የኅብረተሰቡ ተጠቃሚነት ይረጋገጣል። ይህ ደግሞ ድህነትን ለማጥፋት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያደርጋል።

እ.ኤ.ት.አ ከ1983 ዓ.ም. በፊት በሀገራችን የነበረው የመንግሥት ሥርዓት ሴቶችን ለሥልጣን ለማብቃት የተደረገው ጥረት እጅግ በጣም ዝቅተኛ ነበር። እ.ኤ.ት.አ በ1987 ዓ.ም. ለሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በተደረገው ምርጫ የተመረጡት ሴቶች ቁጥር 14 ሲሆን ለፌዴራሽን ምክር ቤት የተመረጡት ደግሞ 8 ሴቶች ብቻ ነበሩ። እ.ኤ.ት.አ በ1983 ዓ.ም የኢትዮጵያ የሽግግር መንግሥት ሲመሠረት በካቢኔው ውስጥ ሁለት ሴቶች በሚኒስትርነት ሲሾሙ፣ በ1987 ዓ.ም የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ መንግሥት ሲመሠረት ደግሞ ከ18 የካቢኔ አባላት ውስጥ አምስት ሴቶች ተሾመዋል። በተጨማሪም አራት ሴቶች በአምባሰደርነት ደረጃ ተሾመዋል።

በአጠቃላይ በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ መንግሥት የመጀመሪያዎቹ አምስት ዓመታት በምርጫና በሹመት በተለያዩ ከፍተኛ ደረጃዎች ላይ በውሳኔ ሰጪነት የተቀመጡ ሴቶች ቁጥር 130 ያህል ደርሷል።

ሴቶች ከሚገጥሟቸው ችግሮችም ሆነ ከሙያቸው አንጻር በመደራጀት የተለያዩ የሙያ ማኅበራትን አቋቁመዋል። ለዚህም የኢትዮጵያ የሕግ ባለሙያ ሴቶች ማኅበር ጥሩ ምሳሌ ነው።

የኢትዮጵያ የሕግ ባለሙያ ሴቶች ማኅበር የተቋቋመው እ.ኤ.ት.አ ግንቦት 30 ቀን 1987 ዓ.ም. ነበር። ይህ ማኅበር ዋና ትኩረቱ ሴቶች በሕግ ፊት የሚደርስባቸውን ችግርና ጫና እየተከታተለ፣ በተለይ ችግረኛ ለሆኑ ሴቶች ሕጋዊ የምክር አገልግሎት በመስጠትና ጥብቅና በመቆም ያለምንም ክፍያ ሙያዊ ድጋፍ መስጠት ነው። በተጨማሪም ሴቶች በቤት ውስጥ በወንዶች (በባል፣ በንደኛ፣ በአሠሪዎች፣ ወዘተ) የሚደርስባቸውን በደልና የአካል ጉዳት እንዲሁም ለወሲብ የሚገደዱበትን ሁኔታ ማጋለጥና ለኅብረተሰቡ ማሳወቅ ነው።

ማኅበሩ በሴቶች ላይ የሚፈጸምን የኃይል ጥቃት ለማስወገድ ከፍተኛ አስተዋጽኦ በማበርከት ላይ ይገኛል። በሴቶች ላይ የሚፈጸም ጥቃት ማለት ማንኛውም ጾታን መሠረት በማድረግ በማኅበራዊም ሆነ በግል ሕይወታቸው ላይ አካላዊ፣ ወሲባዊ ወይም ሥነ አእምሮአዊ ጉዳት ወይም ስቃይ ሊያስከትል የሚችል ተግባር ነው። በተጨማሪም በሴቶች ላይ የሚሰነዘር ዛቻ፣ ማስፈራሪያ፣ የማስገደድ ተግባር ወይም አላግባብ ነጻነትን የሚገፍ ተግባር ሁሉ በሴቶች ላይ የሚፈጸም ጥቃት ተብሎ ሊገለጽ ይችላል።

ውስን ጥናት

ወይዘሮ ሙሉ እመቤት እምሩ

ወይዘሮ ሙሉ እመቤት እምሩ ምንም እንኳን በንግድ አውሮፕላን አብራሪነት ባይሠለጥኑም በኢትዮጵያ ይልቁንም በአፍሪካ የመጀመሪያዋ ሴት አውሮፕላን አብራሪ ናቸው።

የመጀመሪያዋ አውሮፕላን ወደ ኢትዮጵያ ስትገባ ወይዘሮ ሙሉ እመቤት ትንሽ ልጅ ነበሩ። ነገር ግን ነገሮችን ለማወቅ የሚጥሩና መንፈስ ጠንካራ ሴት ስለነበሩ በኢትዮጵያውያን ዘንድ እንኳን ስለ አውሮፕላን ቀርቶ ስለመኪናም በቂ ግንዛቤ ባልነበረበት ወቅት እ.ኤ.ት.አ በ1926 ዓ.ም. በአሥራ ስድስት ዓመታቸው ኢትዮጵያዊው ኮሎኔል ዕቁባይና ጥቁሩ አሜሪካዊው ኮሎኔል ሮቢንን በሰጧቸው ሥልጠና አውሮፕላን ማብረር ችለዋል።

ወይዘሮ ሙሉ እመቤት ለበረራ የሠለጠኑባት አውሮፕላን “Tiger Moth” በመባል ትታወቃለች። ወይዘሮ ሙሉ እመቤት በየሳምንቱ ከአሠልጣኞቻቸው ጋር በአዲስ አበባ ዙሪያ የበረራ ልምምድ ያደርጉ ነበር። ከአንድ ዓመት በኋላ ግን ያለረዳት ብቻቸውን መብረር ችለዋል። ይህም በሕዝብ ዘንድ አድናቆትን አትርፎላቸዋል። ፋሺስት ኢጣሊያ ኢትዮጵያን ሲወር የአውሮፕላን በረራውን በማቋረጥ ትዳር በመያዛቸውና ቤተሰብ በመመሥረታቸው በሙያው አልገፉበትም።

ሴቶች በእርዳታ

ወይዘሮ ሸዋረገድ ገድሌ (ታዋቂ ሴት አርበኛ)

ወይዘሮ ሸዋረገድ ገድሌ በአማራ ብሔራዊ ክልል በሚገኘው በሰሜን ሸዋ ዞን በደብረ ብርሃን ከተማ እ.ኤ.አ በ1878 ዓ.ም. ተወለዱ። እ.ኤ.አ በ1928 ዓ.ም ፋሺስት ኢጣሊያ ኢትዮጵያን በወረረበት ጊዜ ከወንድ አርበኞች ጉን በመሰለፍ ታላቅ የጀግንነት ሥራ አከናውነዋል። በወቅቱ የኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ ወርዶ የኢጣሊያን ባንዲራ ሲወለበለብ አይተው በማልቀሳቸው ታስረው ብዙ ግፍ ደርሶባቸዋል። ከተለቀቁም በኋላ እ.ኤ.አ በ1932 ዓ.ም በአዲስ ዓለም ከተማ የፋሺስት ምሽግ እንዲሰበር ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል።

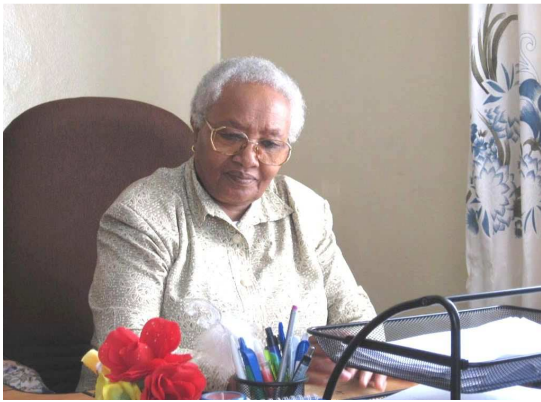
ምስል 4.2 ወይዘሮ ሸዋረገድ ገድሌ

ዶክተር ውዳድ ኪዳነማርያም (በኢትዮጵያ የመጀመሪያዋ ሴት ሐኪም)

(እ.ኤ.አ ከ1928 እስከ 1980 ዓ.ም) በኢትዮጵያ የመጀመሪያዋ ሴት ሐኪም ሲሆኑ በማኅበር ሕክምና ሙያ ልዩ ትምህርት ከወሰዱ በኋላ በአዲስ አበባ ከተማ በሚገኘው በጋንዲ መታሰቢያ ሆስፒታል ከአሥር ዓመታት በላይ አገልግለዋል።

ክብርት ዶክተር ወይዘሮ አበበች ገበያ (በኢትዮጵያ ሀገር በቀል የበጎ አድራጎት ደርጅት ያቋቋሙ ሴት)

ብሩህ ተስፋ ብለው በሠየሙት የበጎ አድራጎት ድርጅት አማካኝነት ከውጭ እርዳታ በማግኘት ወላጆቻቸውን ያጡ ሕጻናትን ሰብስበው ከማሳደጋቸውም በላይ ሌሎች ልጆችን ደግሞ የምግብና የሕክምና አገልግሎት እየሰጡ በተመላላሽነት በማስተማር ለሀገር ግንባታ አስተዋጽኦ የሚያደርጉ ዜጎችን አፍርተዋል።

ምስል 4.3 ክብርት ዶክተር ወይዘሮ አበበች ገበያ

ወይዘሮ ብርነሽ አስፋው (በኢትዮጵያ የመጀመሪያዋ ሴት መሐንዲስ)

በ1956 ዓ.ም. ትምህርታቸውን ከአዲስ አበባ መሐንዲስ ኩሌጅ በማጠናቀቅ በቀድሞው የአውራ ጉዳና ባለሥልጣን መሥሪያ ቤት ተቀጥረው ለአንድ ዓመት በልዩ ልዩ ክፍሎች የሙያ ሥልጠና ሲሰጣቸው ከቆዩ

በኋላ በሠርቤይና በዲዛይን ክፍል የአንድ ቡድን ኃላፊ ሆነው በመመደብ የመንገድና የፍላጎት ዲዛይን ሥራ ጀመሩ። ከዚያም በኋላ በተከታታይ ሙያቸው በሚፈቅድላቸው ቦታ ሁሉ በዋና ኃላፊነት አገልግለዋል።

የሴቶችን ትምህርት ተሳትፎ ለማሳደግ የሚረዱ የማስፈጸሚያ ስልቶች

- በአብዛኛው ሴቶች በገጠር የሚኖሩ በመሆናቸው በገጠሩና ትምህርት ባልተዳረሰባቸው አካባቢዎች ትምህርት ቤቶችን መክፈት ሴቶች ልጆችንም ወደ ትምህርት ቤት እንዲልኩ ወላጆችን መቀስቀስ ተገቢ ይሆናል።
- በሕይወታቸው ላይ ለውጥ ሊያመጣ የሚያስችል የሕይወት ክህሎት ትምህርት እንዲጨብጡ ማበረታታት።
- በተለያዩ የትምህርት ዓይነቶችና የሙያ መስኮች ሴቶች የሚበረታቱበትን መንገድ ማመቻቸት።
- በክፍል ውስጥ የሴት ተማሪዎችን ተሳትፎ ማሳደግ።
- ሴት ተማሪዎች በትምህርት ቤት የሚሰጡ ኃላፊነቶችን እንዲወስዱ ማድረግ።
- በትምህርት ቤትና በክፍል ውስጥ በሚደረጉ ውይይቶች የቡድን ሥራዎች ሁሉም ጾታዎች ያለፍርሃት እዲሳተፉ ማበረታታት።
- በትምህርት አመራርና በሌሎችም የኃላፊነት ቦታዎች ሴቶች እንዲሳተፉና በኃላፊነት ቦታ እንዲመደቡ ዕድሉን መክፈት ሴቶች የመማርን ጠቀሜታ እዲገነዘቡ ያስችላል።
- ራሳቸውን የሚያሻሽሉባቸውን ስልጠናዎች ማካሄድ።

የክለሳ ጥያቄዎች 4.2

ክንውን ሀ

ሀ. በአውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- በጾታ እና በሥርዓተ ጾታ መካከል ያለውን ልዩነት ግለጹ።
- የሥርዓተ ጾታ እኩልነት ምንነትን አብራሩ።
- እ.ኤ.አ በ1987 ዓ.ም በወጣው የኢትዮጵያ ሕገ መንግሥት ለይ ለሴቶች ከተሰጡ መብቶች ጥቂቶቹን ጻፉ ።
- አዲስ በተሻሻለው በኢትዮጵያ የቤተሰብ ሕግ ለሴቶች የተሰጡ ዋና ዋና መብቶችን ዘርዝሩ።
- የድህነት ቅነሳ ምንነትን ግለጹ።

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- በአካባቢያችሁ በሥርዓተ ጾታ ላይ በመመሥረት የወንድና የሴት ተብለው የተለዩ ተግባራትን በመለየት እንዴት ይህንን ልማዳዊ የሥራ ክፍፍል መለወጥ እንደምትችሉ ተወያዩ።

◆ ከአደጋ መራቅ

- ወጣት ጥፋተኝነት ማስት ምን ማስት ነው?

በዘመናችን በወጣቶች ላይ የተለያዩ አደጋዎች ተደቅነዋል። በጥባቄነት፣ ሱሰኝነት፣ ሥነ ምግባር አልባነትና አስገደዶ መድፈር የመሳሰሉትን የወንጀል ድርጊቶች የሚፈጽሙ ወጣቶች ወጣት ጥፋተኛ ይባላሉ።

በከተማ ከሚከሰቱ ማኅበራዊ ችግሮች አንዱ የወጣት አጥፊነት ነው። ዕድሜያቸው ከ18 ዓመት ያላለፈ ወጣቶች ወንጀል ፈጽመው ሲገኙ በወጣት አጥፊነት ይመደባሉ። በወጣት ጥፋተኞች ላይ የሚወሰደውም የሕግ እርምጃ ከአዋቂዎች የተለየ ነው። በሀገራችን የወጣት አጥፊነት የኅብረተሰቡን ትኩረት መሰብሰብ የጀመረው ከዛሬ ሃምሳ ዓመት በፊት ነው።

ስርቆት፣ ድብድብ፣ አስገዳዶ መድፈር፣ ጠለፋ፣ ቁማር፣ ጫት መቃም፣ ሲጋራ ማጨስ፣ መዋሽት፣ ማስፈራራት፣ ማንንጠጥ፣ ማፌዝ፣ መሳደብ፣ የቡድን ጸብና ሌሎችም የወጣት አጥፊዎች በስፋት ከሚፈጽሟቸው የወንጀል ድርጊቶች ጥቂቶቹ ናቸው።

የወጣት አጥፊነት ምክንያቶች ምንድን ናቸው?

የወጣት አጥፊዎች የተለያዩ የጥፋት ድርጊቶችን የሚፈጽሙት ከሰብእና (personality) አለመስተካከል የተነሣ ነው። ለወጣት ጥፋተኝነት መስፋፋት የቤተሰብ መፍረስ፣ የአሳዳጊዎች የአያያዝ ችግር፣ አስቸጋሪ ማኅበራዊ አካባቢ፣ በትምህርት ቤት በቡድን የሚፈጠር ጸብ፣ የአደንዛዥ ዕጽ ተጠቃሚነት፣ በተለያዩ የመገናኛ ብዙኃን አማካኝነት የሚተላለፉ መልእክቶች፣ ድህነት፣ የከተማና የኢንዱስትሪ መስፋፋት በምክንያትነት ሊጠቀሱ ይችላሉ።

የወጣት አጥፊነት መገለጫዎች

ከትምህርት ቤት አዘወትሮ መቅረት፣ ጸያፍ ንግግር ወይም ቃላትን መጠቀም፣ ቤተሰብና ማኅበረሰብ የሚሰጠውን ደንብ መጣስ፣ የትምህርት ቤትን ሕግ መተላለፍ፣ ሰዎችን መተናኮልና በቁጣ ማናገር፣ ትምህርት ማቋረጥ፣ ሰዎችን ሆን ብሎ ማበሳጨትና በሰዎች ማፌዝ፣ ልመና፣ የጎዳና ኑሮ የመሳሰሉት የወጣት ጥፋተኝነት መገለጫዎች ናቸው።

የወጣት ጥፋተኝነትን መከላከል

የወጣት ጥፋተኝነትን ችግር ለመቅረፍ ወላጅ፣ ትምህርት ቤት፣ ኅብረተሰቡና መንግሥት በጋራ መሥራት ይኖርባቸዋል። ወጣት ጥፋተኞች ያሉበትን ሁኔታ በማጥናት ማኅበራዊ አካባቢያቸውን መለወጥ ወጣት ጥፋተኝነትን ለመከላከል ከሚወሰዱ እርምጃዎች አንዱ ነው። በተጨማሪም ወጣት ጥፋተኞችን ለማረም የሚወጣን ሕግ ከአጸናት መብት ስምምነት ጋር በማጣጣም ጥፋተኛ ወጣቶች የሚታረሙበትን ሁኔታ ማመቻቸት ተገቢ ነው። በተለያዩ አካባቢዎች የሚፈጸሙ የወጣቶች ጥፋት የተለያዩ በመሆናቸው እንደየአካባቢው ተጨባጭ ሁኔታ የወጣት ጥፋተኝነትን ምንነት በግልጽ ማስገንዘብ አስፈላጊ ነው። የኅብረተሰቡን ግንዛቤ ለማዳበር በትምህርት ቤቶች የሥነ ዜጋና ሥነ ምግባር ክብብ ወሳኝ ሚና መጫወት ይችላል።

በወጣቶች ላይ የሚታየውን ጥፋት ለማረም ጭካኔ በተሞላበት መንገድ ከመቅጣት ይልቅ ለአጥፊዎቹ ያሉበትን አደገኛ ሁኔታ በማሳየት ከአደጋው እንዲወጡ መርዳቱ ተገቢ ነው። አጥፊ ወጣቶችን ከችግር ለማውጣት በትምህርት ቤት የምክርና የአመራር አገልግሎት ባለሙያዎች እንዲሁም በመምህራንና በጎበዝ ተማሪዎች ጾታንና አጥፊዎቹ ያሉበትን የዕድሜና የብስለት ደረጃ መሠረት ያደረገ የምክርና የተሐድሶ አገልግሎት ሊሰጥ ይገባል።

በወላጆችና በትምህርት ቤቶች መካከል የጠበቀ ግንኙነት በመፍጠር ኅብረተሰቡ በተማሪዎች ሥነ ምግባር ዙሪያ ተገቢውን ክትትል እንዲያደርግ ማበረታታት፣ ስለጾታ ትምህርት በቂ ግንዛቤ ማስጨበጥ፣ ወጣቶች የዕረፍት ጊዜያቸውን በተገቢ ሁኔታ የሚያሳልፉበት ሁኔታ መፍጠር፣ በችግሮቻቸው ዙሪያ የምክር አገልግሎት

መስጠት፣ የትምህርት ቤቶችን ሁኔታ መለወጥና ማስተካከል የወጣት አጥፊነትን ለመቀነስ ከፍተኛ ጠቀሜታ አላቸው።

ውስን ጥናት

የአስገዳዳ መደፈር ወንጀል

አንዲት ታዳጊ ሴት ልጅ የምትጠብቃቸው አህዮች ጠፍተውባት በፍለጋ ላይ እንዳለች ከሳር ክምር ሥር ተደብቆ የነበረ አንድ ጎረቤት በድንገት ይይዛታል። ልጅቷ እንዳትጮህ አፏን በጨርቅ አፍኖ በመያዝ አስገዳዳ ይደፍራታል። ከዚያም ሜዳ ላይ እንደወደቀች በጨርቅ ሸፍኖ ጥሏት ከአካባቢው ይሠወራል።

በመጨረሻም ታዳጊዋ ሕጻን በወደቀችበት አካባቢ የሚያልፉ ሰዎች የምታሰማውን የሲቃ ድምጽ ሰምተው ሊያነሱት ሲሞክሩ ሰውነቷ በደም ተነክሯል። ከዚያም የአካባቢውን ነዋሪዎች ርዳታ በመጠየቅ ወደ ቤተሰቦቿ ያደርሷታል። ቤተሰቦቿም ጉዳዩን ለፓሊስ በማሳወቅ በፍርድ ቤት ክስ ሊመሠርቱ ችለዋል። ፍርድ ቤቱም በዋለው ችሎት የአሥር ዓመቷን ሕጻን አስገዳዳ በመደፈር የተከሰሰው ግለሰብ ጥፋተኝነቱ በመረጃ ስላረጋገጠ በ18 ዓመት እስራት እንዲቀጣ ወስኖታል።

የክለሳ ጥያቄዎች 4.2

ክንውን ለ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- የወጣት ጥፋተኝነት መገለጫዎችን ግለጹ።
- ወላጆች ወጣት ጥፋተኝነትን ለመከላከል ምን ማድረግ ይገባቸዋል?
- ትምህርት ቤቶች ወጣት ጥፋተኝነትን ለመከላከል ምን ማድረግ ይገባቸዋል?
- ወጣት ጥፋተኝን ለማረም መወሰድ ስላለበት እርምጃ ግለጹ።

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- በውስን ጥናት በቀረበው ታሪክ ላይ የአስገዳዳ መደፈር ጥቃት የደረሰባት አዳጊዋ ሕጻን ከማሳበራዊ ሕይወት፣ ከጤና፣ ከአካላዊ ጉዳት አንጻር ሊያጋጥማት የሚችለውን ችግር በማንሣት ተወያይበት። በመጨረሻም ሕጻናት አስገዳዳ የመደፈር ጥቃት እንዳይደርስባቸው መውሰድ ስላለባቸው የጥንቃቄ እርምጃዎች በዝርዝር በመወያየት ድርጊቱን የሚያወግዝ የጋራ የአቋም መግለጫ አዘጋጁ።

4.3 የአጋርነት መርሐ ግብር

ከጎዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህንን ጎዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- የተመድን ጠቀሜታና መተዳደሪያ ደንቦች ታብራራላችሁ።
- የተመድን ዋና ዋና አካላትና ሥራቸውን ትለያላችሁ።
- የዓለም አቀፋዊነት ትስስር ሐሳብን ታስረዳላችሁ።
- ለንግድ፣ ለባህልና መረጃ የተፈጠሩ ጥሩ አጋጣሚዎችንና የታወቁ ችግሮችን ትገልጻላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

→ ዓለም አቀፋዊነት

→ ድምፅን በድምፅ መሻር

◆ የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት

- ተመድ መቼ፣ የትና ስምን ተቋቋመ?
- የተመድ ዋና ዋና አካላትን አወቃቀርና ተግባር ግብጽ።

የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ዓለም አቀፍ ድርጅት ነው። ድርጅቱ የተመሠረተው የቀድሞውን የዓለም መንግሥታት ማኅበርን(League of Nations) ለመተካት ታስቦ ነው። እ.ኤ.አ ከሚያዝያ 17 እስከ ሰኔ 26 ቀን 1937 ዓ.ም. በሰሜን አሜሪካ በሚገኘው በላን ፍራንሲስኮ ከተማ በተደረገው ጉባኤ የሃምሳ ሀገሮች ተወካዮች በተገኙበት ለድርጅቱ ምሥረታና አጠቃላይ እንቅስቃሴ የሚያገለግል መተዳደሪያ ደንብ (Charter) ተዘጋጀ። እ.ኤ.አ ጥቅምት 16 ቀን 1937 ዓ.ም. የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት በይፋ ተመሠረተ። ይህ ቀን የተባበሩት መንግሥታት ቀን እየተባለ በየዓመቱ ይከበራል።

የተባበሩት መንግሥታት ዓላማዎች፡-

- ዓለም አቀፍ ሰላምና ደኅንነትን ማስከበር፤
- በመንግሥታት መካከል የወዳጅነት ግንኙነቶችን ማዳበር፤
- ምጣኔ ሀብታዊ፣ ማኅበራዊና ባሕላዊ ችግሮችን ለመፍታት ትብብር ማድረግ
- ሰብዓዊ መብቶችንና መሠረታዊ ነጻነቶችን እንዲከበሩ ማድረግ ናቸው።

የተባበሩት መንግሥታት ዋና ዋና መርሆዎች

- የመላውን አባል ሀገሮች ለ-ዓላዊነት መጠበቅ፤
- አባል ሀገሮች ለድርጅቱ ያለባቸውን ግዴታ በታማኝነት እንዲወጡ ማድረግ፤
- አባል ሀገሮች ግጭቶችን በሰላማዊ መንገድ እንዲፈቱና ከማንኛውም ዓይነት ማስፈራራት ወይንም የጋይል እርምጃ እንዲቆጠቡ ማድረግ፤
- አባል ሀገሮች ማንኛውንም ዓይነት ዕርዳታ ለተባበሩት መንግሥታት እንጂ በጦርነት ላይ ለሚገኙ ሀገሮች ዕርዳታ ከመስጠት እንዲቆጠቡ ማድረግ፤
- በማንኛውም አባል ሀገር የውስጥ ጉዳይ ጣልቃ አለመግባት።

የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ዋና ጽሕፈት ቤት የሚገኘው በሰሜን አሜሪካ ኒው ዮርክ ከተማ ነው። የድርጅቱን ውሳኔዎች ለመቀበል ፈቃደኛ የሆነና በቻርተሩ ላይ የሠፈሩትን ግዴታዎች ተቀብሎ ተግባራዊ ለማድረግ የተስማማ ማንኛውም ሰላም ወዳድ ሀገር የድርጅቱ አባል ሊሆን ይችላል።

ምሥል 4.4 የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ዋና ጽሕፈት ቤት በኒውዮርክ

የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የሚከተሉት አካላት አሉት፡-

- ✓ ጠቅላላ ጉባኤ
- ✓ የጸጥታው ምክር ቤት
- ✓ ዋና ጽሕፈት ቤት
- ✓ የምጣኔ ሀብትና የማኅበራዊ ምክር ቤት
- ✓ የሞግዚት አስተዳደር ምክር ቤት
- ✓ ዓለም አቀፍ ፍርድ ቤት

ጠቅላላ ጉባኤ

- የተ.መ.ደ. ጠቅላላ ጉባኤ ኃላፊነት ምንድን ነው?

ጠቅላላ ጉባኤ ሁሉንም አባል ሀገሮች የያዘ የድርጅቱ ከፍተኛ አካል ነው። ጉባኤው በየዓመቱ ከመስከረም እስከ ታኅሣሥ አጋማሽ በኒው ዮርክ እንዲሁም ሌሎች አስቸኳይ ጉዳዮች ሲከሰቱ ይሰበሰባል። በጉባኤው እያንዳንዱ አባል ሀገር አንድ ድምፅ አለው። ዓለም አቀፍ ሕግጋትንና መመሪያዎችን ያወጣል። ጉባኤው በአባል ሀገራት መካከል ምጣኔ ሀብታዊ ትብብር እንዲሰፍን እንዲሁም የሰብአዊ መብቶች ጥበቃ እንዲጎለብት ያበረታታል። ኢትዮጵያም ድርጅቱ ከተመሠረተበት የመጀመሪያ ጠቅላላ ጉባኤ ጀምሮ በአባልነት ተሳታፊ ናት።

ምስል 4.5 የተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ

የጸጥታ ምክር ቤት

- ደምፅን በደምፅ መሻር ማስት ምን ማስት ነው?

የጸጥታ ምክር ቤት የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ከፍተኛው አካል ነው። የምክር ቤቱ ተቀዳሚ ተግባርና ኃላፊነት ዓለም አቀፍ ሰላምና ደኅንነትን ማስጠበቅ ነው። በምክር ቤቱ አምስት ቋሚ አባል ሀገራት ይገኛሉ። እነርሱም ብሪታኒያ፣ ፍራንሴ፣ አሜሪካ፣ ፈረንሳይና ቻይና ናቸው። የምክር ቤቱ ቋሚ አባል ሀገራት በምክር ቤቱ የሚወሰኑ ውሳኔዎችን ወይም ለውሳኔ የተሰጠ ድምፅን በድምፅ የመሻር መብት (Veto power) አላቸው። ይህም ማለት በሁሉም ቋሚ አባላት ድጋፍ ያላገኘ ውሳኔ ሊተላለፍ አይችልም ማለት ነው።

በምክር ቤቱ በየሁለት ዓመቱ የሚመረጡ ቋሚ አባል ያልሆኑ 15 ሀገራት በአባልነት ይሳተፋሉ። ቋሚ ያልሆኑ የምክር ቤት አባላት ድምፅን በድምፅ የመሻር መብት የላቸውም።

በጸጥታው ምክር ቤት ሥር የሚገኙ ወኪል ድርጅቶች የሚከተሉት ናቸው፡-

- **የከፍተኛ ወታደራዊ አዛዦች ኮሚቴ፡-** ይህ ኮሚቴ ዓለም አቀፍ ሰላም ለማስጠበቅ ወታደራዊ ኃይል እንዴት መጠቀም እንደሚችል የጸጥታውን ምክር ቤት ያማክራል።
- **የጦር መሣሪያ ቅንሳ ኮሚሽን፡-** የጦር መሣሪያዎችን አጠቃቀም ሥርዓት ለማስያዝና እንዲቀነሱ ለማድረግ፣ እንዲሁም የኑኩሊየር ጦር መሣሪያዎችን ጨርሶ ለማስወገድ ዕቅድ ያወጣል።

የጸጥታው ምክር ቤት የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ዋና ፀሐፊን አመራረጥና ደርጅቱን ለመቀላቀል ጥያቄ የሚያቀርቡ ሀገራትን የመቀበል ሁኔታዎችን ይቆጣጠራል። በተጨማሪም ግጭትና ብጥብጥ በተነሡባቸው አካባቢዎች ያለውን ችግር የሚያጣራ ኮሚሽን የመላክ ሥልጣን አለው።

ምስል 4.6 በተባበሩት መንግሥታት የጸጥታው ምክር ቤት ስብሰባ

ዋናው ጽሕፈት ቤት

ዋናው ጽሕፈት ቤት የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ዋና ጸሐፊን ጨምሮ ከተለያዩ አባል ሀገሮች የተወጣጡ 15,000 ሠራተኞች አሉት። ዋናው መሥሪያ ቤት የሚገኘው ኒው ዮርክ ከተማ ሲሆን ሌሎች የተባበሩት መንግሥታት ማዕከላት በጄኔቭ (ስዊዘርላንድ) እና በቪየና (ኦስትሪያ) ከተሞች ይገኛሉ።

የዋናው ጽሕፈት ቤት ዋና ዋና ተግባራት

- የጠቅላላ ጉባኤውንና ልዩ ልዩ ምክር ቤቶችን ውሳኔዎች ተግባራዊ ያደርጋል፤
- በጣም አሳሳቢ የሆኑ ጉዳዮችን ለጠቅላላ ጉባኤ ያቀርባል፤
- የድርጅቱን ዓመታዊ ሪፖርት ያዘጋጃል፤
- የተለያዩ ወኪል ድርጅቶችን ሥራ ያስተባብራል።

የድርጅቱ ዋና ጸሐፊ በጸጥታው ምክር ቤት አቅራቢነት በጠቅላላ ጉባኤው ለአምስት ዓመት ይሾማል።

ሠንጠረዥ 4.1 የተመድ ዋና ጸሐፊዎች እ.ኤ.አ ከ1946 ዓ.ም. እስከ 2011 ዓ.ም.

የዋና ጸሐፊዎች ስም	የዋና ጸሐፊዎች ሀገር	የዋና ጸሐፊዎች የአገልግሎት ዘመን እ.ኤ.አ
ትሪጊቭ ሳይ	 ኖርዌይ	1946-1953 እ.ኤ.አ
ዳግ ሐመርሾልድ	 ስዊድን	1953-1961 እ.ኤ.አ
ኡ ታንት	 በርማ	1961-1971 እ.ኤ.አ
ኩርት ቫልድሐይም	 ኦስትሪያ	1972-1981 እ.ኤ.አ
ፕራዝ ደ ኩየር	 ፕሪ	1982-1991 እ.ኤ.አ
ቡትርስ ቡትርስ ጋሊ	 ግብጽ	1992-1996 እ.ኤ.አ
ኩሬ አናን	 ጋና	1997-2007 እ.ኤ.አ
ባን - ኪ- ሙን	 ደቡብ ኮሪያ	2008 እ.ኤ.አ

የምጣኔ ሀብትና ማኅበራዊ ምክር ቤት

ይህ ምክር ቤት የሚመረጠው በጠቅላላ ጉባኤ ሲሆን ቆይታውም ለሦስት ዓመታት ጊዜ ነው። በማኅበራዊ፣ ምጣኔ ሀብታዊ፣ ሰብአዊና አካባቢያዊ ጉዳዮች ላይ ጥናትና ውይይት በማካሄድ የውሳኔ ሐሳብ ያቀርባል።

የተመድ ልዩ ልዩ አካላት

- ዓለም አቀፍ የሠራተኛ ድርጅት (ILO)
- የምግብና የእርሻ ድርጅት (FAO)
- የዓለም ጤና ድርጅት (WHO)
- በተባበሩት መንግሥታት የትምህርት፣ የሳይንስና የባህል ድርጅት (UNESCO) እና ሌሎችም።

የትምህርት፣ የሳይንስና የባህል ድርጅት በአዲስ አበባ ከተማ ዓለም አቀፍ የአቅም ግንባታ ተቋም አቋቁሟል።

የሞግዚት አስተዳደር ምክር ቤት

ከሁለተኛው ዓለም ጦርነት ማብቂያ በኋላ (እ.አ.አ. ከ1945 ዓ.ም.) በጦርነቱ የተሸነፉት የኢጣሊያና የጃፓን ቅኝ ግዛቶች በሙሉ ባለ አደራ ግዛቶች ተብለው በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የበላይ ተቆጣጣሪነት ሥር እንዲገቡ ተደርጎአል።

የሞግዚት አስተዳደር ምክር ቤት ግዛቶችን የሚያስተዳድሩ ሀገሮች በግዛታቸው የሚኖረው ሕዝብ የራሱን አስተዳደር እንዲመሠርት ለማዘጋጀትና የሞግዚት አስተዳደር ምክር ቤቱን የበላይ ተቆጣጣሪነት ለመቀበል ቃል ገብተዋል።

በሞግዚት አስተዳደር ምክር ቤት በአባልነት የሚገኙት የአደራ ግዛት ያሏቸውና የሌላቸው ሀገሮች ቁጥር እኩል ነው። ውሳኔ የሚተላለፈው በአባላት ድምፅ ብልጫ ነው። በአሁኑ ወቅት በዓለም ላይ የሚገኙ ሀገሮች በሙሉ ነጻነታቸውን በማግኘታቸው ይህ አካል ምንም ሥራ የለውም።

ዓለም አቀፍ ፍርድ ቤት

ዓለም አቀፍ ፍርድ ቤት በጠቅላላ ጉባኤው የሚመረጡ 15 ዳኞችን ይይዛል። ዳኞች የሚመረጡት ባላቸው ችሎታ እንጂ ዜግነታቸው ታይቶ አይደለም። ነገር ግን ከአንድ ሀገር ሁለት ዳኞች ሊመረጡ አይችሉም። የዓለም አቀፍ ፍርድ ቤት መቀመጫ ኔዘርላንድ በሚገኘው ዘ ሐግ ከተማ ነው። ዳኝነት የሚሰጠው በድምፅ ብልጫ ነው። በመንግሥታት መካከል የሚነሱ ግጭቶችን የመፍታት ሥልጣን አለው። በተለያዩ የሕግ ጥያቄዎች ዙሪያ የተባበሩት መንግሥታት አካላትን ያማክራል።

ሀገራት ማንኛውንም ዓይነት የግጭት ጉዳይ ለፍርድ ቤቱ ሲያቀርቡ የሚሠጣቸውን ውሳኔ ለመቀበል አስቀድመው በመስማማት ነው።

የክለሳ ጥያቄዎች 4.3

ክንውን ሀ

በአውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- የፀጥታው ምክር ቤት ተግባራት ምን ምን ናቸው?
- የዋናው ጽሕፈት ቤት ተግባር ምንድነው?
- የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የመጀመሪያው ዋና ፀሐፊ ማን ነበሩ?
- የዓለም አቀፍ ፍርድ ቤት ተግባራት ምን ምን ናቸው?
- የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ልዩ ልዩ ወኪል መሥሪያ ቤቶችን ተግባራት አብራሩ።

◆ ዓለም አቀፋዊነት (Globalization)

- ዓለም አቀፋዊነት ማለት ምን ማለት ነው?

የዓለም አቀፋዊነት ጽንሰ ሐሳብ

ዓለም አቀፋዊነት የሚለውን ቃል በተለያዩ መንገዶች መግለጽ ይቻላል። ዓለም አቀፋዊነት በግለሰቦች፣ በሕዝቦችና በሀገሮች መካከል እያደገ የመጣውን ግንኙነቶች ይመለከታል። አስደናቂ የሆነ የመረጃ፣ የባሕል፣ የምጣኔ ሀብትና ቴክኖሎጂ ልውውጥና መጋራትን ይመለከታል። ይህ ሁኔታ ደግሞ በሕዝቦች መካከል የተጠናከረ መደጋገፍን ያስከትላል።

የምጣኔ ሀብት ዓለምአቀፋዊነት

የዓለም አቀፋዊነት ነጸብራቅ የሆኑ በርካታ ተቋማት ይገኛሉ። ለምሳሌ ዓለም አቀፍ የገንዘብ ድርጅትና የዓለም ባንክ የመሳሰሉትን መጥቀስ ይቻላል። ሁለቱም የገንዘብ ተቋማት በብዙ የዓለም ሀገሮች የጋራ ፖሊሲዎችን ዕድገት ያመቻቻሉ።

ለንገድ፣ ለባህልና ለመረጃ ልውውጥ የተፈጠሩ ጥሩ አጋጣሚዎችና ተገዳርቶች(Challenges)

ዓለም አቀፋዊነት የሸቀጣ ሸቀጦችን፣ የካፒታልን፣ የአልግሎትና የሠራተኛን ፍላጎት ለማመቻቸት ይረዳ ዘንድ በሀገሮች ድንበሮች ላይ ያለውን እገዳ ያነሣል። ካለፉት ሃምሳ ዓመታት ወዲህ በዓለም አቀፍ ስምምነት መሠረት በዓለም አቀፍ ንግድ ተጥሎ የነበረው ገደብ ዝቅ ተደርጓል። ባለፉት ጥቂት አሥርተ ዓመታት በተለያዩ ሀገሮች ግዙፍ የንግድ ሥራዎች በመመሥረታቸው ምክንያት የዓለም አቀፍ የምጣኔ ሀብት አቅጣጫ ሊለወጥ ችሏል።

በተለያዩ ሀገሮች የንግድ ሥራ የሚሠሩ ከባንደዎች «የብዙ ሀገሮች ማኅበራት» (Multinational Corporations) በመባል ይታወቃሉ። የዓለም አቀፍ የንግድ ማኅበራት ዋነኛ ተግባር የንግድ ሥራውን ባለቤትነት፣ ሥራ አመራር፣ ምርትና ሽያጭ ወደ ተለያዩ የዓለም ሀገሮች ማስፋፋት ነው። የኮካ ኮላ እና የጂኔራል ሞተርስ ከባንደዎች እንደ ምሳሌ ሊጠቀሱ ይችላሉ። ዛሬ ወደ 35,000 የሚሆኑ በየሀገሩ የሚሠሩ ድርጅቶች በዓለም ላይ ተሠራጭተው ይገኛሉ። 80 በመቶ የሚሆነው የዓለም የንግድ ሥራ የሚንቀሳቀሰው በብዙ ሀገሮች ማኅበራት ሠራተኞች አማካኝነት ነው።

ባሕላዊ ዓለም አቀፋዊነት

ከምጣኔ ሀብታዊ ዓለም አቀፋዊነት ጉን ለጉን ባሕላዊ ዓለም አቀፋዊነት ይገኛል። የባሕላዊ ዓለምአቀፋዊነት ስፋት የሚለካው በምዕራባውያን የመዝናኛ ተግባራትና የመገናኛ ብዙኀን በሚጫወቱት ሚና ነው። ይህን ሁኔታ የምዕራባውያን በተለይም የአሜሪካውያንን ባሕል ለማስፋፋት የሚደረግ የባሕል ወረራ ተጽእኖ እንደ ሆነ የሚያስቡ ወገኖች አሉ። ይህ ሁኔታ በሌላው የዓለም ክፍል ላይ የምዕራባውያንን የአለባበስ፣ የአመጋገብ፣ የአነጋገር፣ የኪነ ጥበብና የሥነ ጥበብ፣ ማኅበራዊ፣ ምጣኔ ሀብታዊ፣ ባህላዊና መንፈሳዊ ባህል ለማስፋፋት የሚደረግ የባሕል ወረራ እንደሆነ በማሰብ የተለያዩ ሀገራት ማንነታቸውንና ባሕላቸውን ለመጠበቅ የተለያዩ እንቅስቃሴዎችን በማድረግ ላይ ይገኛሉ። በሌላ በኩል አካባቢያዊ ባሕልን ዓለም አቀፋዊ፣ ዓለም አቀፋዊ ባሕልን አካባቢያዊ (localizing the globe or globalizing the local) የሚለውን መርሕ የሚያራምዱ ወገኖች የዓለም ሕዝብ ተመሳሳይ ባሕል እንዲኖረው ከፍተኛ ፍላጎት አላቸው። ዓለማችን በዓለም አቀፋዊነት ሂደት ባሕላቸውን፣ ማንነታቸውንና እምነታቸውን ሳይለወጥ መቀጠል በሚፈልጉና ለሕዝቦች መቀራረብና ለዓለም አንድ መሆን ተመሳሳይ ባሕልና እምነት ያስፈልጋል በሚሉ ወገኖች እንቅስቃሴ ተወጥራለች።

የዓለም አቀፋዊነት ወጤቶች

በተለያዩ ተቋማት እየተካሄዱ ያሉት የዓለም አቀፋዊነት መመሪያዎች ለደሀ ሀገሮች በጣም ጠቃሚ ሆነው ተገኝተዋል። የደሀ ሀገሮች ምጣኔ ሀብትና ኢንዱስትሪ ያላደገ በመሆኑ በበለፀጉት ሀገሮች ምጣኔ ሀብትና ኢንዱስትሪዎች በቀላሉ ሊዋጡ ይችላሉ። ይህ ሁኔታ በግልጽ የሚያሳየው በኢንዱስትሪ የበለፀጉ ሀገሮች የኢንዱስትሪ ምርቶችና የባሕል ወጤት በደሀ ሀገሮች በብዛት መገኘታቸውን ነው። እ.አ.አ ከ1955 ዓ.ም. ወዲህ በዓለም አቀፍ ንግድ ላይ ከፋብሪካ ተመርተው የሚወጡ ቁሳቁሶች መጠን ከመቶ እጥፍ በላይ ጨምሯል። እ.አ.አ ከ2000 ዓ.ም. እስከ 2007 ዓ.ም. ባለው ጊዜ ብቻ ቻይና ከአፍሪካ ሀገሮች ጋር የምታደርገው የንግድ ልውውጥ በሰባት እጅ አድጓል።

የክለሳ ጥያቄዎች 4.3

ክንውን ለ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

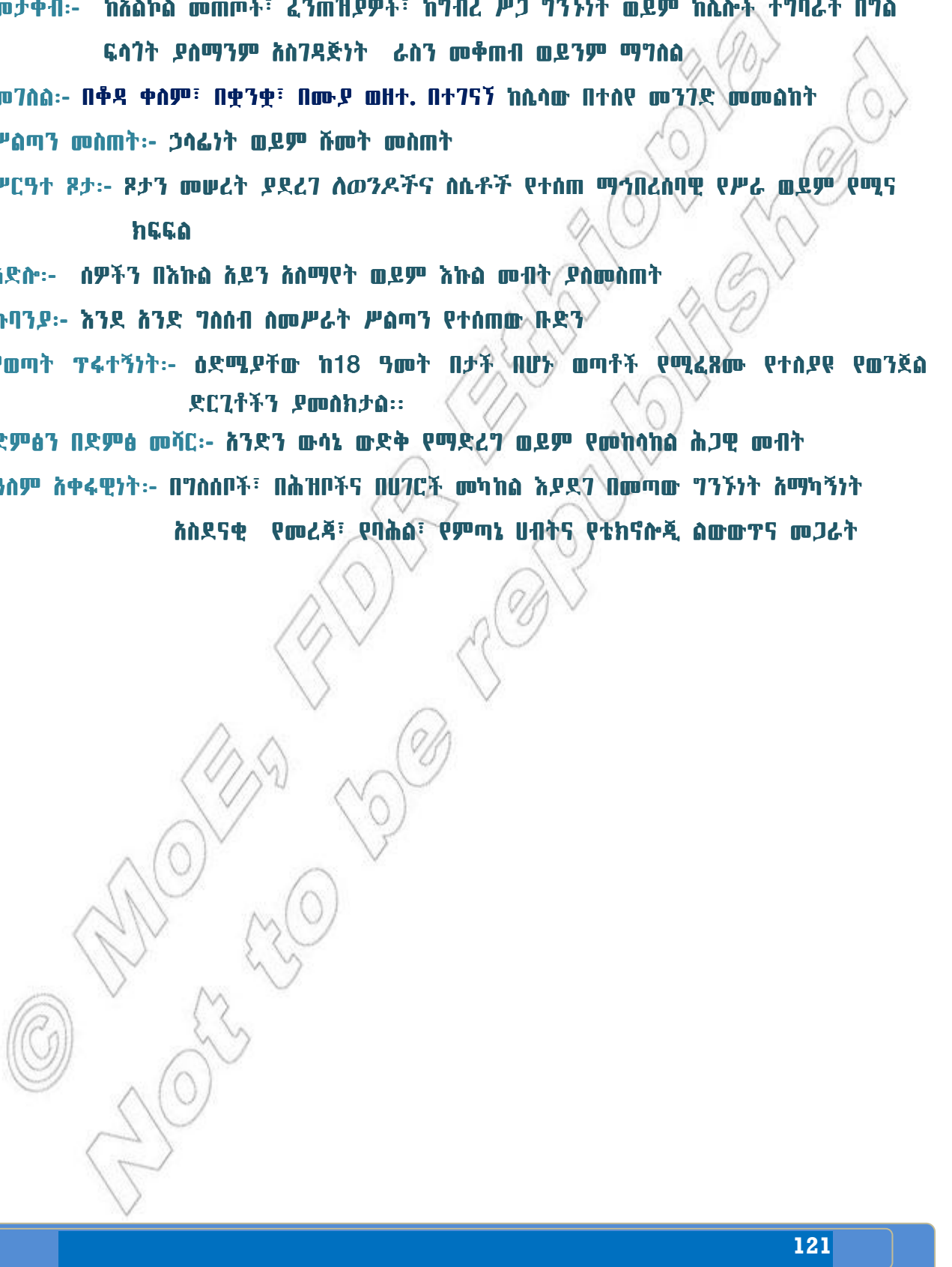
- የዓለም አቀፋዊነትን ምንነት ግለጹ።
- የዓለም አቀፋዊነትን መገለጫዎች ዘርዝሩ።
- የዓለም አቀፍ ገንዘብ ድርጅትና የዓለም ባንክን ዓላማዎች አብራሩ።
- የዓለም አቀፍ የንግድ ድርጅቶች (ኩባንያዎች) ምሳሌዎችን ስጡ።

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- በአካባቢያችሁ በስፋት የሚለበሱ አልባሳትን፣ የሚደመጡ ሙዚቃዎችን፣ የሆቴሎች ወይም የተለያዩ የንግድ ተቋማት ስያሜዎችን በማጥናት ከዓለም አቀፋዊነት ተጽእኖ ጋር ያለውን ግንኙነት አስመልክታችሁ አጭር ጽሑፍ በማዘጋጀት ለክፍል ጓደኞቻችሁ በማቅረብ በሰፊው ተወያዩበት።

ቁልፍ ቃላት

- መታቀብ:- ከአስከሬን መጠጦች፣ ፈንጠዘዎች፣ ከግብረ ሥጋ ግንኙነት ወይም ከሌሎች ተግባራት በግል ፍላጎት ያለማንም አስገዳጅነት ራስን መቆጠብ ወይም ማግለል
- መገለል:- በቆዳ ቀለም፣ በቋንቋ፣ በሙያ ወዘተ. በተገናኘ ከሌላው በተለየ መንገድ መመልከት
- ሥልጣን መስጠት:- ኃላፊነት ወይም ሹመት መስጠት
- ሥርዓተ ዶታ:- ዶታን መሠረት ያደረገ ለወንዶችና ስሌቶች የተሰጠ ማሳበረሰባዊ የሥራ ወይም የሚና ክፍፍል
- አድሎ:- ሰዎችን በአኩል አደን አለማየት ወይም አኩል መብት ያለመስጠት
- ኩባንያ:- አንድ አንድ ግለሰብ ለመሥራት ሥልጣን የተሰጠው ቡድን
- የወጣት ጥፋተኝነት:- ዕድሜያቸው ከ18 ዓመት በታች በሆኑ ወጣቶች የሚፈጸሙ የተለያዩ የወንጀል ድርጊቶችን ያመለክታል።
- ድምፅን በድምፅ መሻር:- አንድን ውሳኔ ወደቅ የማድረግ ወይም የመከላከል ሕጋዊ መብት
- ዓለም አቀፋዊነት:- በግለሰቦች፣ በሕዝቦችና በሀገሮች መካከል አደደገ በመጣው ግንኙነት አማካኝነት አስደናቂ የመረጃ፣ የባሕር፣ የምጣኔ ሀብትና የቴክኖሎጂ ልውውጥና መጋራት

ማጠቃለያ

- ተማሪዎች የኤች. አይ. ቪ. ቫይረስ በደማቸው ላለባቸው ወይም በኤድስ ለታመሙ ወገኖች ድጋፍና እንክብካቤ በመስጠት እንዲሁም በወገኖቻችን ላይ የሚያስከትለውን ማህበረሰባዊ፣ አካላዊ፣ ሥነ አእምሮአዊ ጫና፣ የአድሎና የማግለል ተግባራት ለመቅረፍ ብርቱ እንቅስቃሴ ማድረግ ይጠበቅባቸዋል።
- በዓለምና በኢትዮጵያ የሕዝብ ብዛት መጠን በፍጥነት እያደገ ይገኛል። ይህንን ችግር ለመፍታት ሀገራት የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ለማውጣት ተገደዋል። በኢትዮጵያ የወጣው ብሔራዊ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲም በሕዝብ ብዛትና በተፈጥሮ ሀብት መካከል አወንታዊ ግንኙነቶች ለመፍጠርና ዘላቂ ምጣኔ ሀብታዊና አካባቢያዊ ልማትን መሠረት አድርጎ ተዘጋጅቷል።
- ሥርዓተ ጾታን መሠረት ያደረገ የልማት እንቅስቃሴ ለሀገር ዕድገት ወሳኝ ሚና ይጫወታል። የሥርዓተ ጾታ ጥያቄ የመብት ጥያቄ እንጂ የችሮታ ጥያቄ ባለመሆኑ ሁሉም ዜጎች ለሥርዓተ ጾታ እኩልነት ሊታገሉ ይገባል። ሴቶች ለልማትና ለዕድገት የሚያደርጉት የላቀ አስተዋጽኦን ለማሳደግ ሴቶችን ማብቃት አስፈላጊ ነው።
- ወጣት ጥፋተኝነት በወጣቶች የሚፈጸም የወንጀል ተግባር ነው። በብዛት የሚታየው በከተማ አካባቢ ነው። የወጣት ጥፋተኝነት መነሻ ምክንያቶች መልካም ያልሆነ ቤተሰባዊ ግንኙነትና የአካባቢ ሁኔታዎች ናቸው። ለወጣት ጥፋተኞች ኅብረተሰቡና ወላጆች፣ ትምህርት ቤቶችና የሥነ ዜጋና ሥነ ምግባር ክብብ አባላት፣ የምክርና የአመራር አገልግሎት የሚሰጡ ባለሙያዎች በጋራና በቅንጅት የሚሰጡት ድጋፍ ወጣት ጥፋተኝነትን ለመከላከል ጠቃሚ ናቸው።
- የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የተመሠረተው ዓለም አቀፍ ሰላምና ፀጥታን ለማስከበር፣ በመንግሥታት መካከል የወዳጅነት ግንኙነት ለማሳደግ፣ ምጣኔ ሀብታዊ፣ ማህበራዊ፣ ባሕላዊና ሰብአዊ ችግሮችን ለማቃለልና ዓለም አቀፍ ትብብርን ለማረጋገጥ ነው። የተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ፣ የፀጥታው ምክር ቤት፣ ዋናው ጽሕፈት ቤት የምጣኔ ሀብትና ማህበራዊ ምክር ቤት፣ የሞገዚት አስተዳደር ምክር ቤትና ዓለም አቀፍ ፍርድ ቤት የተባሉ ስድስት አካላት አሉት። የተባበሩት መንግሥታት ዋና ጽሕፈት ቤት የሚገኘው በኒውዮርክ ከተማ ነው።
- ዓለም አቀፋዊነት በሀገሮችና በግለሰቦች መካከል የሚደረግ የመረጃ፣ የባሕል፣ የተፈጥሮ ሀብትና ቴክኖሎጂ ወዘተ ልውውጦችንና መጋራትን ይመለከታል። በቴክኖሎጂና በኮሙኒኬሽን ዕድገት ምክንያት ዓለም ከጊዜ ወደ ጊዜ ወደ አንድ መንደር መጥታለች። በዓለም አቀፋዊነት ተጽእኖ አንድ ሀገር ባሕሉን፣ እምነቱንና ማንነቱን በሌላው ላይ ሊጭን ወይም ሊያጣ ይችላል። ይህ ለውጥ ደግሞ በምጣኔ ሀብታዊ፣ በፖለቲካዊና ማህበራዊ እንቅስቃሴዎች ላይ ይንጸባረቃል።

**ምዕራፍ
አራት**

የክሰሳ ጥያቄዎች

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች «እውነት» ወይም «ሐሰት» በማሰት መልሱ።

1. በኢትዮጵያ ውስጥ ለእናቶች ሞት ዋነኛው ምክንያት ያለ ዕድሜ ማርገዝና መውለድ ነው።
2. በኢትዮጵያ የቤተሰብ ሕግ ለልጃገረዶች ለጋብቻ የሚፈቀደው ዝቅተኛ ዕድሜ 18 ዓመት ነው።
3. የፀጥታው ምክር ቤት አባላት በሙሉ ድምፅን በድምፅ የመሻር ሥልጣን አላቸው።
4. ወጣቶች ራሳቸውንና ሌሎችን ከኤች. አይ.ቪ/ኤድስ የመከላከል ኃላፊነት አለባቸው።

ሰ. ስዛመዳ

በ “ሀ” ረድፍ የተዘረዘሩትን ሐረግ በ “ለ” ሥር ከቀረቡት ጋር አዛምዱ።

“ሀ”

“ለ”

- _____ 1. የፀጥታ ምክር ቤት
- _____ 2. የዓለም አቀፍ ፍርድ ቤት መቀመጫ
- _____ 3. የተዘጋ የተመድ አካል
- _____ 4. የተመድ ጽሕፈት ቤት

- ሀ. ኒው ዮርክ
- ለ. የምጣኔ ሀብትና ማኅበራዊ ምክር ቤት
- ሐ. የሞግዚት አስተዳደር ምክር ቤት
- መ. ሄግ
- ሠ. ቪና
- ረ. ብራስልስ
- ሸ. ግጭቶችን እንዲያጠና ሥልጣን የተሰጠው አካል
- ቀ. የጠቅላላ ጉባኤ ውሳኔዎችን አስፈጻሚ አካል

ሐ. ምርጫ

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ መርጣችሁ ጻፉ።

1. ከሚከተሉት አንዱ በኢትዮጵያ የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ስልት አልተካተተም።
  - ሀ. ለቤተሰብ ትምህርት መስጠት
  - ለ. የልጃገረዶችን ዝቅተኛ የጋብቻ እድሜ ከ15 ዓመት ወደ 18 ዓመት ማሳደግ
  - ሐ. የልጆች ቁጥር በቤተሰቡ ፍላጎት እንዲወሰን ማድረግ
  - መ. በሥነተ-ጥበቃ ጤና ላይ የምርምር መርሐ ግብር እንዲበለጸግ ማመቻቸት
2. ከሚከተሉት መካከል የሴቶች መብት ያልሆነውን ምረጡ
  - ሀ. ከወንዶች እኩል መብት ማግኘት
  - ለ. እኩል የትምህርት ዕድል
  - ሐ. ከ18 በታች ባለ ዕድሜ ማግባት
  - መ. ሀብትንና ንብረትን የመውረስና የማውረስ መብት

- 3. ኤች አይ. ቪ/ ኤድስን ለመዋጋት ውጤታማ ምላሽ የሆነውን አውጡ።
  - ሀ. በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረተ ምርመራ ማካሄድ
  - ለ. ኮንዶምን ማስተዋወቅና ማቅረብ
  - ሐ. አድሎና መግለልን ማስወገድ
  - መ. ሁሉም መልስ ነው

- 4. የዘመኑ (እ.ኤ.ት.አ 2004 ዓ.ም.) የተባበሩት መንግሥታት ዋና ፀሐፊ ማን ናቸው?
  - ሀ. ኮሬ አናን
  - ለ. አማራ ኢሴይ
  - ሐ. ባንኪ ሙን
  - መ. ትሪጊቭ ላይ

- 5. ከሚከተሉት አንዱ በኢትዮጵያ በገጠር የሚኖሩ ሴቶችን ይገልጻል።
  - ሀ. ሴቶች ከወንዶች ያነሰ የሥራ ሰዓት ይሠራሉ።
  - ለ. ሴቶች ከወንዶች የበለጠ የትምህርት ዕድል አላቸው።
  - ሐ. ሴቶች ከወንዶች የበለጠ ለረጅም ሰዓት ይሠራሉ።
  - መ. ሴቶች ከወንዶች የበለጠ ገቢ ያገኛሉ።

መ. የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች ሙሉ።

የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች በተስማሚ ቃላት ወይም ሐረጎች ሙሉ።

- 1. በግለሰቦችና በሀገሮች መካከል እያደገ የመጣውን የእርስ በእርስ ግንኙነቶች የሚያሳየውን ዓለም-አቀፋዊ ትስስር _____ ይባላል።
- 2. በዓለም የሚገኙ ታሪካዊና ባህላዊ ቅርሶችን የመንከባከብ ኃላፊነት የተሰጠው ከተባበሩት መንግሥታት ድርጅት አካላት _____ ይባላል።
- 3. በተለያዩ የወንጀል ድርጊቶች የሚሳተፉ ወጣቶች _____ ይባላሉ።

ሠ. የአጭር መልስ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ ሰጡ።

- 1. ወጣት ጥፋተኝነት ምንድን ነው?
- 2. ፈጣን የሕዝብ ቁጥር ዕድገትን ለመቆጣጠር የሚያስችሉ ዘዴዎችን ግለጹ።
- 3. አድሎና መግለልን ግለጹ።
- 4. በአካባቢያችሁ የሚታይ የዓለም አቀፋዊነት ተጽእኖ መገለጫዎችን ዘርዝሩ።

ፍተሻ

ልታክናውኗቸው የምትችሉአቸውን ተግባራት ለመግለጽ ይህን ምልክት (✓) በሳጥኑ ውስጥ አስፍሩ

- 1. ኤች አይ.ቪ/ኤድስን ለመዋጋት የሚያስችል የሕይወት ክህሎት አዳብራለሁ።
- 2. የኤች. አይ. ቪ/ኤድስ ቫይረስ በደማቸው ውስጥ ያለ ወገኖችን የሚንከባከቡ ግለሰቦች አርአያ አድርጌ እክተላለሁ።
- 3. የሕዝብ ዕድገትን ሁኔታ በኢትዮጵያ እተነትናለሁ።
- 4. የሕዝብ ዕድገትን ለመግታት የተነደፉ ስልቶችን እለያለሁ።
- 5. የኢትዮጵያን የሥነ ሕዝብ ፖሊሲ ጠቀሜታንና የድህነት ቅነሳ ስትራቴጂን እደግፋለሁ።
- 6. በጾታና በሥርዓተ ጾታ መካከል ያለውን ልዩነት እገልጻለሁ።
- 7. የጾታ እኩልነትን ገጽታዎች እለያለሁ።
- 8. ወጣቶች የጾታ እኩልነትን በማስፋፋት ዘንድ የሚያደርጉትን አስተዋጽኦ አደንቃለሁ።
- 9. በሴቶች ላይ የሚደርሱ ጥቃቶችን በምሳሌ በማቅረብ እወያያለሁ።
- 10. የሴቶችን ተሳትፎ በማሳደግና በጋራ በመሥራት ድህነትን የመቀነስ ጠቀሜታ አረጋግጣለሁ።
- 11. የወጣት ጥፋተኝነትን በምሳሌ እገልጻለሁ።
- 12. ወጣት ጥፋተኝነትን እንዴት መከላከል እንደሚቻል እገልጻለሁ።
- 13. በአካባቢያችን ስላለው የወጣት ጥፋተኝነት ማስታወሻ እጽፋለሁ።
- 14. የተመድን ጠቀሜታና መተዳደሪያ ደንቦች አብራራለሁ።
- 15. የተመድን ዋና ዋና አካላትና ሥራቸውን እለያለሁ።
- 16. የዓለም አቀፋዊነት ትስስር ሐሳብን አስረዳለሁ።
- 17. ለንግድ፣ ለባህልና መረጃ የተፈጠሩ ጥሩ አጋጣሚዎችንና የተደቀኑ ችግሮችን እገልጻለሁ።